

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pili, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 16 (634)

2007 m. rugpjūčio 18 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

4,5 Aleksandras
ADAMKAVIČIUS
Užmirštuosius
Baltarusijos istorijos
puslapius
pasklaidžius...

6 Valentas
ŠIAUDINIS

GERVĖČIŲ KRAŠTO
LIETUVIAI – JIE MOKĖSI
LIETUVIŲ KALBOS

8 Julijus
NORKEVIČIUS
TAUTIŠKUMO TAKAS
SUKA PRO MOKYKLĄ

PRENUMERUOKITE !!!
2007 METAMS

	„Vorutą“	
1 mėn.	–	2.90 Lt
3 mėn.	–	8.70 Lt
5 mėn.	–	14.50 Lt

Indeksas 0135

„Vorutą“ galima
prenumeruoti internete

ROMOJE MIRĖ PIRMASIS LIETUVOS AMBASADORIUS PRIE ŠVENTOJO SOSTO IR MALOTOS ORDINO KAZYS LOZORAITIS

Romoje rugpjūčio 13 dieną po sunkios ligos, eidamas 79-uosius metus, mirė Lietuvos Respublikos nepaprastasis ir įgaliojantis ambasadorius Kazys Lozoraitis.

Garsus išeivijos veikėjas K.Lozoraitis (1929-2007) 1992 metų gegužės 6 dieną buvo paskirtas Lietuvos ambasadoriumi prie Šventojo Sosto, o 1994 metų sausio 5 dieną Lietuvos nepaprastuoju ir įgaliojantiu ambasadoriumi prie Maltos ordino. Šias pareigas K.Lozoraitis ėjo iki 2004 metų lapkričio 15 dienos. Nuo 2004 metų iki pat mirties ambasadorius K.Lozoraitis dirbo Lietuvos ambasados Italijoje neatlyginamu konsultantu.

Ambasadorius K.Lozoraitis – pirmasis Lietuvos ambasadorius prie Šv. Sosto ir Maltos ordino.

„Lietuva neteko iškilaus diplomato, Lietuvos patrioto, o visi jį pažinoję – kuklaus, nuoširdaus, rūpestingo draugo. Net trys Lozoraičių šeimos nariai ilgus metus atidavė Lietuvos diplomatinei tarnybai. K.Lozoraitis yra ne kartą deklaravęs, kad laisvoje Lietuvoje mūsų laukia svarbūs uždaviniai, pagrindinis jų – kurti modernią, dinamišką ir europietišką Lietuvą. Tęsdami neeilinės diplomatų šeimos pradėtą darbą, turime vykdyti šį K.Lo-

raičio žodinį testamentą“, – sakė užsienio reikalų ministras Petras Vaitiekūnas.

Žurnalistiką studijavęs K.Lozoraitis 1958-1972 metais dirbo Italijos radijuje, o nuo 1972 metų Vatikano radijuje laidų apie Lietuvą redakcijoje. Nuo 1960 metų buvo asmeninis Lietuvos diplomatinės tarnybos egzilyje vadovo sekretorius. 1985-1992 – Lietuvos atstovybės prie Šv. Sosto kanceliarijos vadovas. Nuo 1980 metų – Lietuvių bendruomenės Italijoje vicepirmininkas.

Ambasadorius K.Lozoraitis yra apdovanotas Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro didžiuoju kryžiumi ir ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ didžiuoju kryžiumi. Ambasadorius yra Silvestro ordino kavalierius.

Lietuvos užsienio reikalų ministerija reiškia nuoširdžią užuojautą ambasadoriaus artimiesiems.

Ambasadorius K.Lozoraitis bus pašarvotas Romos Santa Maria dei Monti parapijos bažnyčioje (prie namų, kur gyveno). Šioje bažnyčioje rugpjūčio 16 dieną (ketvirtadienį) 10.30 val. vyks laidotuvių ceremonija. K.Lozoraičio palaikų perlaidojimo ceremonija Lietuvoje planuojama rugsėjo mėnesį.

Jono ČESNAVIČIAUS nuotr.

LR URM internetas

Ambasadorius Kazys Lozoraitis

Veliuona ir veliuoniečiai

Reda ALEKSAITĖ, Vilnius

Jeigu užrištų akis, atpažinčiau Veliuoną iš kvapo, kurį skleisdžia laukiniai vaismedžiai ir krūmynai kalnų slaituose. Erškėčiai, ožekšniai, gudobelės, laukinės kriaušės ir dygiosios slyvos. Iš Dubinių vėsos ir eglynų ramybės. Iš piliarožių Antkalnės kaime. Iš gausybės žolynų vasarą. Kvapas kyla iš šaltiniuoto šaltžemio, iš kaulų, kaulelių, dūlančių ir sudulėjusių piliakalniuose. Jį atneša vėjas iš Nemuno pusės, skirtingą, žiūrint koks metų laikas. Stoviu ant Margų kalno ir žiūriu į Nemuną – kvapnų, didingą, raminantį, glostantį, išlaisvinantį lietuvio jausmus ir mintis. Nuo įspūdžio, kurį palieka atsivėrę vaizdai, nepratusiam žmogui akimirką sustotų širdis. Užmerkiu akis, ir – išgirstu Veliuoną žolynų šnarėjime, mano oda pažįsta jos vėją. Ir intuityviai jaučiu, kad stoviu ant šventos žemės.

Mano gimtinė

Jau beveik keturiasdešimt metų vis atvažiuoju į Veliuoną pas senelius, į Antkalnės kaimą. Mokinė gyvendavau čia ištisas vasaras. Prisimenu Petrutę Aleksaitę, Smetonos laikų mokytoją, atvažiuodavusią aplankyti savo brolio Aleksandro, mano senelio. Pernai palaidojom Petrutę Aleksaitę, sulaukusią beveik šimto vienerių metų.

Veliunos seniūnas
Mindaugas Šlepševičius

Dabar likusi gyva tik močiutė Teofilė Aleksienė, kuriai šiais metais prieš Kalėdas sukaks aštuoniasdešimt septyneri.

Močiutė domisi naujienomis, skaito laikraščius ir knygas, noriai bendrauja su kaimynais. Ir dabar pas ją sutinku kaimyną Algimantą Brazaitį, pirmąjį Veliunos ūki-

Nukelta į 2p.

Dėl Vyriausybės sprendimo ir dėl to numatomų milijardinių nuostolių Lietuvos valstybei

Vokietijos visuomenės tyrimų institutas (Miunchenas) paskelbė, kad vienas vaikas iki 18 metų kainuoja 365 500 eurų (240 300 eurų už vaiką nuo 0 iki 18 metų sumoka tėvai, likusią kaštų dalį - valstybė). Tai galima rasti adresu: <http://www.familie-undgesellschaft.org/downloads/kongrberlin/nachbereitung/BeitragStewenserweitert10-02.doc>. Taip pat vaiko išauginimo, išmokslinimo kaina skelbiama ir Vokietijos šeimos, senjorų, moterų ir jaunimo ministerijos internetiniame puslapyje.

2007 metų birželio 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimu Nr. 633 pritarė, kad Balstogės universitetui būtų išduotas leidimas vykdyti studijas šio universiteto filiale - Ekonomikos ir informatikos fakultete.

Skelbiama, kad šioje įstaigoje lenkų kalba mokysis 180 vaikų. Taigi, rengiant lenkiškus specialistus Lenkijai, lenkiškoms firmoms kitose šalyse ir pan., bus pasinaudota Lietuvos žmogiškaisiais ištekliais. Šie Lietuvos žmogiškieji ištekliai pagal Vokietijos šeimos politikos ministerijos specialistų paskaičiavimus, kainuoja: 180 abitu-

rientų * 365 500 eurų = 65 790 000 eurų. Taigi, žmogiškieji ištekliai, kurių didžiulės gali netekti Lietuva, yra 227 milijonai litų per metus. O jeigu tai tęstųsi 10 metų, tai šie žmogiškieji ištekliai kainuotų daugiau nei 2,2 milijardo litų. O ši Lenkijos mokymo įstaiga numato plėtrą.

Dėl milžiniškų nuostolių valstybei Lenkija nesteigia jokios aukštosios mokyklos (ir neleidžia to daryti Vokietijai) 1 milijonui Lenkijoje gyvenančių vokiečių, o Vokietija - 6 milijonams turkų, JAV - 7 milijonams lenkų ir t.t.

„Vilnijos“ draugija, Lietuvių švietimo draugija „Rytas“ atsakingų asmenų, priėmusių sprendimą dėl Balstogės universiteto klausia: kaip Lenkijos valstybė kompensuos numatomus milijardinius žmogiškųjų išteklių nuostolius Lietuvos valstybei? Kokia asmenų, priėmusių šį sprendimą, atsakomybė? Kas konkrečiai atsakingas už šį sprendimą?

Pagarbiai

Lietuvių švietimo draugijos „Rytas“
pirmininkas A. MASAITIS
„Vilnijos“ draugijos valdyba hum. m.
dr. K. GARŠVA

Užs. Nr. 798

Veliuona ir veliuoniečiai

Reda ALEKSAITĖ, Vilnius

Atkelta iš 1 p.

ninką, gavusį žemės pagal Valstiečių ūkio įstatymą 1990-aisiais. Gali pagalvoti, kad sustojo laikas – 52-jų metų vyras beveik nesikeičia. Klausiu, gal kokių stebuklingų būdų žinąs, kaip jaunam išlikti. „Jeigu galėčiau pavyti laiką, gal ir sustabdyčiau, - juokauja ūkininkas, - bet aš paskui jį nespėju, vis darbuose“.

Šventavietės

Beje, apie vieną iš Veliuonos šventaviečių – Nemuno gylę ties Veliuona - pirmą kartą išgirdau iš ūkininko jauniausiojo sūnaus Giedriaus. Jis pasakojo, kad Nemune yra neišmatuojamo gylio vieta, o joje gyvena didžiulis šimtametis šamas, visas apsamanojęs. Jis esąs labai stiprus, gali apversti žvejų valtis. Jeigu ką į savo duobę įtraukia - gali ir žmogų, to negražina. Vėliau girdėjau pasakojimų apie Karajiedą, skaičiau sakmių apie Pragarą – žmones skandindavusią būtybę moters galva su jaučio ausimis. Tai skirtingi tos pačios Nemuno gilmės vardai.

Apie Veliuonos apylinkėse (tarp Naujokų, Antkalnės ir Gystėnų kaimų) esanti Draustinės mišką žmonės pasakoja kaip apie buvusį šventąjį mišką, pagonybės laikų kulto vietą. Taip pat iš lūpų į lūpas perduodama, kad Veliuonos bažnyčia pastatyta deivės Veliuonės žynybės vietoje, kur vaidilutės kūrendavo ugnį. Ir pats miesto pavadinimas yra šventas – siejamas su mirtinio gyvenimo ir amžinybės deive Veliuone (iš čia žodžiai velionis, vėlė).

Iš daugybės šaltinių, kurie trykšta Veliuonos žemėje, žymiausi yra: šv. Morkaus (Pakalniškių kaime) ir šv. Jono Nepomuko (pačioje Veliuonoje, Vytauto gatvėje), pavadinto čekų šventojo, neteisingai apkaltintojo užtarėjo, garbei. Apie šį šaltinį, kaip apie gydantį, stebuklingą gali daug papasakoti dešimtąją dešimtį baigianti Emilija. Vyresni veliuoniečiai atsimena anksčiau čia stovėjusį kryžių. Be išvardintų šventaviečių dar garsūs yra akmenys: Deivių akmuo Pakalniškiuose, kuris statant gyvenamąjį namą buvo suskaldytas, ir mitologinis akmuo su pėda, atvežtas iš Dubinių upelio, kur baigiasi mano senelio žemė, dabar gulintis prie seniūnijos, Veliuonos centrinėje aikštėje.

Paminklas Vytautui Did•iajam

Šios aikštės viduryje stovi paminklas Lietuvos kunigaikščiui Vytautui Didžiajam, pastatytas 1930 metais, ir išstovėjęs čia visą sovietmetį. Atsimenu, kaip tuomet buvo nudažytas švytinčiais sidabro spalvos dažais, kuriais tepiodavo radiatorius. Dabar paminklą reiktų restauruoti: jis kiek apšiuręs, apsilaukęs. Kunigaikščio Vytauto Didžiojo paminklas nėra proporcingas, viršutinė kūno dalis kiek stambesnė, nes buvo suplanuotas pastatyti ant aukštesnio postamento, kad gražiai žiūrėtųsi žvelgiantiems iš apačios.

Kiek beeitum pro Vytautą Didįjį, prie jo visada būriuojasi žmonės, aplanko visi atvykusieji, fotografuoja ir patys fotografuojasi. Pokario metais stribai čia sumesdavo nukautų partizanų kūnus, siekdami išgąsdinti gyvuosius.

Veliuoniečiams brangus kunigaikščio paminklas, todėl ir nebuvo nugriautas sovietinėj Lietuvoj. Žinant tuos neramius laikus, kai žmonės labai greitai buvo apšaukiami priešais, kai nugriauta tiek kryžių, o bažnyčios paverstos sandėliais, supranta, neapsieita be rizikos. Vienas iš pirmųjų kolchozo pirmininkų – Vorobjovas – net liepė surinkti antkapius nuo Veliuonos žydų kapų ir įmūryti į karvidės pamatus.

Vienintelė išgirsta Vytauto Didžiojo paminklo išsaugojimo versija iš dabar kalbintų veliuoniečių yra tokia: paminklo autorystė buvo melagingai priskirta V. Grybui, skulptoriui, nužudytam fašistų. O naikinti kūrybą žmogaus, nužudyto Sovietų Sąjungos priešų, prieštarautų sovietinei „savų“ ir „svetimų“ ideologijai. Kas sugalvojo sukeisti skulptorių pavardes, nėra aišku. O gal klaida įšivėlė savaime, atėjus naujai, neišprususiai valdžiai? Paskui beliko tik gudriai ta klaida pasinaudoti. Beje, skulptorius, jamžinės kunigaikščio atminimą, buvo V. Grybo mokinys A. Šimkūnas.

Už Vytauto paminklo, netoli mitologinio akmens su pėda, prie Veliuonos seniūnijos – skulptoriaus Sigito Straigio meninė kompozicija: ant akmens padėtas kalavijas ir karūna. Ji primena tuos laikus, kai Veliuona XIII a. pabaigoje – XV a. pirmajame ketvirtyje (250 metų trukusiam gynybiniame kare prieš kryžiuočius) buvo svarbiausias Lietuvos gynybos centras. Tai simbolizuoja galingas kalavijas, skirtas valdovui, karžygiui. Ginklas nuo laiko jau surūdijęs, tačiau galios nepradėjęs: viduje slypinčią energiją perteikia kiek išlenkta, įtempta kaip styga jo forma. Atrodo, kad jis tik ir laukia savęs verto didžiavirio. O šalia padėta karūna primena: kiek nedaug truko, kad Vytautas būtų karūnuotas (Vatikanė pašventinta karūna buvo pavogta Lenkijoje, o kitos nespėta pagaminti).

Bažnyčia

Prieš Vytauto paminklą stovi Veliuonos bažnyčia. Lietuvos didysis kunigaikštis Veliuonos parapiją įsteigė 1421 m. Nėra išlikę žinių, kaip atrodė pirmoji Vytauto statyta bažnyčia. Įsteigus vieną pirmųjų parapijų Žemaitijoje, Veliuona tapo religiniu centru.

Bažnyčioje yra vertingų ir įdomių dailės kūrinių, jos šventoriuje - Antano ir Jono Juškų kapai, kur jie perlaidoti 1990 m. Palaikai buvo atvežti net iš Kazanės. Kunigas Antanas Juška XIX a. apie šešerius metus klebonavo Veliuonoje ir užrašė daugiau nei penkis tūkstančius liaudies dainų tekstų, taip pat ir jų melodijų. O jo aprašyta „Svotbinė rėda veliuoniečių lietuvių“ – vienas vertingiausių vestuvių papročių aprašymų.

Šiuo metu Veliuonos parapijoje dirba talentingas kunigas Artūras Stanevičius, aktyviai dalyvaujantis Veliuonos bendruomenės gyvenime. Žmonės net iš svetur per atlaidus atvyksta pasimelsti kartu su dvasingu kunigu, pasigrožėti jo įsteigtu muziejumi, tvarkingais parapijos namais. Kunigo iniciatyva 300 egzempliorių tiražu leidžiamas parapijos laikraštėlis „Šaltinėlis“.

Veliuona ir Gediminas

Be Vytauto Did•iojo, kuris Veliuonoje pastatė pilį, bažnyčią, įsteigė parapiją, vedė derybas su vokiečių ordinu (Nemune tarp dabartinės vagos ir senvagės, atslūgus pakilusiam vandeniui, matyti Vytauto sala, kurioje buvo pasirašyta Salyno sutartis), su Veliuona susijęs ir kitas Lietuvos didysis kunigaikštis – Gediminas. Todėl Veliuonos 700-jų metų jubiliejiniam paminkle įkomponuoti Vytauto ir Gedimino bareljefai. Tai iš Veliuonos kilusio dailininko Šarūno Šimulyno iš vietos akmenų sukurtas kūrinys. Paminklas pastatytas ant buvusių žydų namų griuvėsių, apžvalgos aikštelėje, netoli Vytauto Didžiojo paminklo. Iš čia atsiveria užburiantis vaizdas į Nemuną.

Kiekvienas kalbintas veliuonietis šventai tiki, kad Gediminas žuvo lankoje puldamas Bajerburgą (vokiečių pastatytą pilį prie Veliuonos, kur Gystaus upelis įteka į Nemuną), pirmą kartą priešams panaudojus šaunamąjį ginklą, ir yra palaidotas Gedimino kapo kalnu vadinamame Veliuonos piliakalnyje. Čia stovi dar 1925 m. pastatytas paminklas LDK kunigaikščiui Gediminui. Be to, yra manančių, kad Gediminas ir gimė Veliuonoje: pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose Veliuona paminėta 1291 m. kaip Junigeda (jaunasis Gediminas). Junigedos pilis stovėjusi ant Ramybės kalnu vadinamo piliakalnio. Ir nėra taip svarbu, ar žmonės pasakoja tikrus istorinius faktus, ar legendas. Daug svarbiau, kad pagarbus požiūris į Lietuvos istoriją ir jos valdovus puoselėja dabar gyvenančių veliuoniečių pilietiškumą, formuoja jų pasaulėjautą ir brandina savimone.

Veliuona visada buvo mažesnės ar didesnės teritorijos centras, čia gyvenantys žmonės dalyvavo Lietuvai svarbiuose istoriniuose įvykiuose. Net Magdeburgo teisę (suteikta 1501 m.) Veliuona gavo penktoji iš dabartinės Lietuvos miestų, po Vilniaus, Kauno, Trakų ir Medininkų. Veliuonos heraldikoje pavaiduotas karpis su vilko dantimis.

Veliuonos žmonės

Iš kartos į kartą perduodami kovotojo už laisvę, Tėvynės patrioto bruožai turėjo

įtakos veliuoniečių charakteriui. Ir dar – gamta. Ypač Nemunas, atsiskleidžiantis grožiu nuo šlaito briaunos. Išista kalnų grandinė – Bažnyčios (Aukštutinis papilys), Ramybės (Pilies) piliakalnis, Gedimino kapo piliakalnis, žemutinio papilio kalva. Eidamas Vytauto gatve, ar gyvendamas panemunių šlaituose, atsiveriančią prieš tave erdvę pajunti ne tiek fiziniu kūnu, kiek vidumi, o gyvybinga Nemuno tėkmė neleidžia nurimti dvasiai.

Iš Veliuonos krašto yra kilę rašytojai Petras Cvirka, Šarūnas Šimulynas, Jonas Mačiulis, Joana Danutė Žilaitytė. Šiuo metu čia gyvena rašytojai Violeta Šoblinskaitė, Žemaitės literatūrinės premijos laureatė, ir Gasparas Aleksa, kelių romanų ir poezijos rinkinių autorius. Veliuonos krašto istorijos muziejuje darbuojasi tautodailininkė Angelė Orlovskytė, Klangių kaime - žalvario meistras Rimas Ordinas. Rašytojai pajavaina bendruomenės gyvenimą renginiais: rengia kūrybos vakarus, pakviečia įdomių talentingų žmonių ir supažindina su jais veliuoniečius. Jau daugiau nei trisdešimt metų Veliuonoje vyksta Novelių literatūriniai vakarai, kas trejus metus yra teikiama P. Cirkos literatūrinė premija už geriausią novelių knygą.

Aktyvūs ir kiti miestelio gyventojai. Ypač Veliuonai nusipelnęs mokytojas, kraštotyrininkas, kultūros puoselėtojas Stasys Liutvinavičius, daug galintis papasakoti apie Veliuonos istoriją ir žmones. Renginiuose skamba etnografinio ansamblio „Veliuonietis“ dainos. Ansamblį sudėrė dabar jau mirusi tremtinė, didelė savo krašto mylėtoja Leonida Batūraitė-Matusevičienė.

Veliuonoje yra vidurinė mokykla, VŠĮ „Nugalėk save“ neigaliųjų ir bendruomenės dienos centras, Individuali Jono Jurevičiaus įmonė, kur parduodama ir remontuojama žemės ūkio technika (sukurtos devynios darbo vietos). Labdaringa veikla garėja Veliuonoje gyvenantis verslininkas Džonas Nillsonas ir jo žmona Izabella. Miestelyje veikia dvi vaistinės, Pirminės sveikatos priežiūros centras, N. Dungevickienės šeimos klinika, du alaus barai. Neatpažįstamai aplinką pakeitė vieno iš jų savininkai – Živilė ir Arūnas Simonavičiai – iki tol apleistą vietą centrinėje miestelio aikštėje pavertę kultūringa poilsio vieta, nė iš tolo neprimenančia priešnerkštų kaimo alinių, prekiaujančių nekokybišku alkoholiu. Čia veikia ir dvidešimties vietų viešbutėlis.

Veiklus seniūnas

Did•iulis savo krašto patriotas yra ir Veliuonos seniūnas Mindaugas Šlepševičius. Už piliakalnių tvarkymą 2005 m. Trakų pilies menėje jam buvo įteiktas prizas. Seniūnas yra vadovavęs draugijos „Lietuvai pagerinti“ Veliuonos skyriui (dabar pirmininkė - Janina Mauzienė). Beje, draugija – viena svarbiausių aplinkos tvarkymo ir puoselėjimo organizacijų – gimė Vilniuje, o jos pirmasis skyrius įkurtas Veliuonoje 1924 m.

Dabar M. Šlepševičiaus galvoje mintys sukasi apie tris svarbiausius, kaip jis įvardijo, darbus. Ruošiamasi nudažyti Veliuonos bažnyčią, vietoj senų kultūros namų pastatyti naujus, ir svarbiausia – pastatyti kovų su kryžiuočiais memorialą. Tai bus šešių metrų sidabro spalvos Gedimino stulpai. Stovės jie Nemuno lankoje, prie Pilaičių, netoli Bajerburgo piliavietės. Iki memorialo vedančiame kelyje bus surašyti visų pilių, dalyvavusių gynybiniame kare prieš kryžiuočius, pavadinimai. Dabar derinamas projektas, ieškoma rėmėjų. Seniūnas sako, kad vieta memorialui Veliuonoje pasirinkta dėl savo išskirtinio vaidmens, ginant šalį; nei kur kitur Lietuvoje, ar net ir gretimuose kraštuose nevyko tokio masto gynybinių kovų, nebuvo dėta tiek diplomatinė pastangų.

„Laiminantis Kristus“

Seniūnas parėmė ir kilusio iš Veliuonos Povilo Demkino (dabar - Povilas Miškinis) idėją pastatyti Nekryžiuoto Kristaus skulptūrą. Žmogus ne tik pasiūlė idėją, bet ir nubraižė skulptūros projektą, suskaičia-

Mokytojas Stasys Liutvinavičius

vo darbų sąmatą. Tai buvo tik atgavus Lietuvai Nepriklausomybę, kai visoje šalyje imta statyti kryžius, koplytstulpius. Tačiau laikas bėgo, lėšų surasta nebuvo. Prieš penkerius-šešerius metus seniūnas papasakojo apie tai kauniečiui skulptoriui Sigitui Straičiui. Jam ši idėja patiko, ir jis pagal savo sukurta projektą ėmėsi darbo. Netrukus pastatyta skulptūra: parėmus Veliuonos seniūnijai (visi aplinkos tvarkymo darbai), Veliuonoje gyvenančiam Džonui Nillsonui ir prisidėjus pačiam skulptoriui. Skulptūra „Laiminantis Kristus“ medinė, nudažyta baltais dažais, gražiai atrodo važiuojant keliu, iš apačios baltuojanti medžių fone. Ne užgožia gamtos grožio, tarsi ji būtų stovėjusi čia visą laiką. Ne mažesnis įspūdis ir stovint šalia Kristaus. Skulptūra kiek stilizuota, labai lengva ir grakšti. Į ją žiūrėdamas ar būdamas šalia pajunti amžinybės dvelksmą. Kristus pastatytas netoli visų Veliuonos kapinių. Dėl to seniūnui teko išklausyti nemažai kai kurių veliuoniečių priekaištų, atseit Kristus pastatytas ant žydų kapų. Tačiau iki jų yra 5-7 metrai. Tik dabar, supratę, kad klydo, prieš tai burnoje miestelėnai atsiprašė, sakė, nesupratom darbų esmės ir grožio.

Kapinės

Dabar laidojama tik vienoje - Veliuonos katalikų kapinėse. Ryškus jų akcentas - bebaigianti griūti Zaleskių giminės koplyčia. Iš kitų paminklų išsiskiria Kristapolio dvaro savininko Jasinsko rūšys. Kapinėse yra palaidoti ir mirę maro epidemijos metu (XVIII a. pradž.) bei žuvę per rusų ir prancūzų karą. Yra keli stačiatikių kapai.

Prieš katalikų kapines, į Nemuno pusę, buvo žydų kapinės, kurių vietą dabar žymi tik jų atminimui skirtas akmuo. Tarp katalikų ir žydų kapinių baigiantis karui buvo laidojami žuvę sovietų kareiviai. Jų palikai (tiksliau – tik kaukolės) dar sovietiniais laikais buvo perkelti į Seredžiaus kelių kapines. Dabar Veliuonos karių kapinių nelikę nė ženklų. Į kitą pusę nuo katalikų kapinių, netoli Dubinių intako Tiltupio – Evangelikų liuteronų ir pokario metų rezistentų kapinės žymintis paminklas (projekto autorius M. Šlepševičius). Liuteronų kapinių vietoje nušienauta žolė, matosi nykstantys kauburėliai, vienas kitas pakrypęs kryžius. O nužudytus partizanus sovietinės valdžios atstovai užkasdavo buvusių kapinių patvoryje, bet artimieji palaikus slapta naktimis išsikasdavo ir perlaidodavo. Komunistinio teroro aukoms, žuvusioms kovoję dėl Lietuvos laisvės, pastatytas paminklas (archit. A. Žvinys). Čia, tarp kitų, iškalta ir netoli Veliuonos, Kalvių kaime, gimusio Lietuvos laisvės armijos kūrėjo ats. ltn. K. Veverskio (1913-1944) pavidė. Jo vardu pavadinta viena Veliuonos gatvių, netoli mokyklos pastatytas akmuo pagerbti Vyčio kryžiaus I laipsnio ordino kavalierių, brigados generolą K. Veverskį.

Pasak seniūno M. Šlepševičiaus, visa Veliuonos žemė yra tarsi vienas kapas: žmonių kaulų iškaskama tiek Bažnyčios kalne, tiek prie Vytauto Didžiojo paminklo. Daugelis žmonių žuvo kovodami už Lietuvos laisvę nuo seniausių laikų iki, palyginus, nesenų pokario įvykių. Laikas ištrinė didžiąją dalį vardų, tačiau veliuoniečiai gerbia prasmingą drąsių žmonių kovą.

KGB kovoja prieš buržuazinius nacionalistus

Dr. Juozas ČAPLIKAS, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 14

1945 m. spalio mėn. 26 d. įvykęs LKP Kauno miesto aktyvo susirinkimas ir vėl akcentavo nepatenkinamą būklę geležinkelio kelyje. Lėtai auga partijos eilės. Geležinkelio mazgo partijos komitetas nevadovavo savo pirminėms partinėms organizacijoms, netikrino, kaip jos vykdo aukščiau esančių partinių organų nutarimus.

Neatsitiktinai geležinkelyje vis dar daug svetimų elementų, kurie knisiasi po tarybų valdžios pamatais mūsų pačių panosėje. Kai kurie komunistai iš vis elgiasi nekomunistiškai. Antrojo geležinkelio ruožo viršininkas Akolzinas ir jo pavaduotojas Goršeninas piktnaudžiauja tarnybine padėtimi, todėl visai prarado autoritetą. LKP miesto komitetas buvo priverstas paleisti geležinkelio partinį komitetą ir paskyrė naujus jo rinkimus.

Ne geresnė padėtis ir geležinkelio pirminėse partinėse organizacijose. Daug kur stokojama politinio budrumo. Antai Kauno geležinkelio pirminė partinė organizacija kandidatų į VKP (b) narius priėmė Veslovą, kuris 1920 m. pabėgo iš SSSR.

1946 m. liepos mėn. 15 d. Kauno geležinkelio stoties KGB susirinkime nurodė, kad čekistų atkaklaus darbo dėka vis daugiau sunaikinta, sugaunama ir išaiškinama įvairiose geležinkelio tarnybose veikiančių klasinių priešų. Tačiau antitarybiniai elementai lengvai savo ginklų nesudeda ir nesudės. 1946 m. liepos 5 d. Aleksote ir Kėdainiuose, Kazlų Rūdoje susidūrė traukiniai, buvo avarijų (LYA, f. 1052, b. 1., L. 6). Kitame susirinkime nurodoma, kad čekistai vis dėlto dar ne viską padarė. Jiems būtina visiškai užtikrinti geležinkelių saugumą.

1946 m. balandžio mėn. 22-24 dienomis vykusioje LKP Kaino miesto antroje partinėje konferencijoje J. Grigalavičiaus pranešime buvo pasakyti tokie žodžiai: „Kauno miestas – tai vienas iš priešo pagrindinio centrų, iš kur lietuviški – vokiški nacionalistai semia savo jėgas... Į čia sueina siūlai iš kitų pagrindinių centrų...“ Išsiaiškinta per 120 antitarybinių organizacijų ir grupių. (LYA, f. 3110, ap. 1, b. 71, L. 52).

Tų klasiinių priešų yra ir geležinkelyje. 1948 m. balandžio 15 dieną Kauno geležinkelio stoties pirminės organizacijos susirinkime buvo pažymėta, kad daug laiko vagonai be reikalo stovi, kai kurių jų labai prasta būklė, daug broko, šlubuoja darbo drausmė. Pasitaiko techniškai nesutvarkytų, bet, deja, išleidžiamų į kelionę sąstatų. Tai sudaro net 30-40 proc. broko, dažnai ir šiurkščiai pažeidžiami traukinių judėjimo grafikai.

Dispečerinės tarnybos ne visuomet informuoja apie atvykstančius sąstatus. Dėl to sutrinka ne tik normalus eismas, bet ir vyksta avarijos, sužalojami žmonės. Per metus priimti 103 blogai suformuoti traukiniai (LYA, f. 1052, ap. 1, b. 1, L. 15-16).

1949 m. vasario 5 d. LKP Kauno miesto IV partinėje konferencijoje kalbėjęs KGB viršininkas nurodė, jog klasinis priešas keičia taktiką, ieško naujų savo veiklos formų ir metodų. Šiuos jo žodžius patvirtino 1949 m. kovo mėn. 12 d. Kauno geležinkelio KGB susirinkimas. Jame buvo nurodyta, jog labai bloga padėtis Kazlų Rūdos geležinkelyje. Ten pernelyg dažnai vyksta avarijos, o vietos čekistai tiesiog nesusidoroja su jiems pavestu baru. Būtina padaryti rimtas išvadas (LYA, f. 1052, ap. 1, b. 1, L. 15-16).

Saugumo organus vis labiau apėmė įtarimas ir nepasitikėjimas geležinkeliu. 1950 m. buvo sudaryta komisija, kuri tikrino Kauno geležinkelio poliklinikos kadrus, ieškodama užsimaskavusių priešų ir užsienio agentų. Pažymoje nurodoma, kad 1950 metų rugsėjo mėn. 5 d.

čia dirbo 107 žmonės. Tarp jų – 24 gydytojai, 28 vyresniojo ir 23 jaunesniojo medicinos personalo darbuotojai. Net 79 jų šioje poliklinikoje dirbo hitlerinės okupacijos metais. Nerimą kelia, kad šiai poliklinikai vadovauja Levinas Kisielius, gimęs ir mokslus ėjęs Berlyne, vėliau Vienoje, o universitetą baigė Italijoje, moka vokiečių, prancūzų, italų, anglų ir ispanų kalbas. Tai gana įdomi ir mįslinga asmenybė.

1941 – 1943 m. jis buvo gete, nuo 1943 m. Vokietijos lageriuose, o dabar čia vadovauja poliklinikai. Taip pat gete buvę gydytojai: Aronas, Leiba, Taftas. Pabaigoje daromos išvados: tai labai abejotinos asmenybės. Būtina kruopščiai patikrinti šiuos geležinkelių poliklinikos darbuotojus ir pakeisti juos patikimais (LYA, f. 1048, ap. 4, b. 23, L. 93-94). O kas toliau šios poliklinikos kadrus tikrino – aišku. Neabejotinai rado prieš juos „rimtų“ įkalčių – jie gyvi išėjo iš geto.

1946 m. gegužės mėn. 30 d. įvyko katastrofa Vilniaus geležinkelio stotyje. 5-ojo posto signalizuotojas Jakštas neperdavė signalo, kad kelias užimtas. 1946 m. liepos mėn. 5 d. Kazlų Rūdoje susidūrė du traukiniai, kurių metu 4 žmonės žuvo, 3 lengvai sužeisti, sudaužyti du garvežiai, 9 vagonai ir sugadinta 100 metrų kelio. Tų pačių metų spalio mėn. 23 d. įvyko katastrofa Naujosios Vilnios geležinkelyje.

Per vienuolika 1946 metų mėnesių Lietuvos geležinkeliuose buvo net 934 kartus pažeista darbo drausmė. Iš to skaičiaus Vilniuje – 42, Kaune – 18, Radviliškyje – 43, Klaipėdoje – 16 kartų. Per šį laikotarpį 45 geležinkelininkai gavo papeikimus, 28 griežtus papeikimus, 36 atleisti iš užimamų pareigų ir 26 areštuoti.

Per 1946 metus į darbą geležinkeliuose priimami 546 įvairių specialybių žmonės, 398 komandiruoti iš kitų geležinkelių ir 148 – vienetai. Per tą laiką laikinai atleista iš darbo – 330, teismo sprendimu – 20, dėl šeimyninių aplinkybių – 57 žmonės, 43 dezertyrai, 55 repatrijuojantys į Lenkiją, 135 kiti. Vilniaus geležinkelio distancijoje atleisti 88, Kauno – 57, geležinkelių valdyboje – 53 žmonės.

1946 metais įvyko du diversiniai aktai. 1946 m. vasario 8 d. 21.30 val. Marijampolės – Vinčų 22 km. Ruože buvo įpjautas 8 metrų aukščio tilto taškelis, susprogdinti bėgiai. MGB nustatė, jog tai „Sidabro“ gaujos darbas. Ryšium su šiuo sprogdinimu areštuoti 9 žmonės. Panašūs įvykiai minimi ir kituose dokumentuose (LYA, f. 1771, ap. 10, b. 280, L. 1-19).

1947 m. gegužės 13 d. Virbalio geležinkelio stotyje areštuoti ginkluotos grupės nariai Kazys ir Juozas Demioniai, Nikolajus Beliajevas, Piotras Skripkinas ir kt. Tų pačių metų gegužės 20 d. Žasliuose areštuota ginkluota grupė.

1947 m. iki gegužės 1 dienos buvo ieškoma net 214 iš geležinkelio transporto dezertyravusių žmonių. Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių geležinkelio milicijos darbuotojai sulaukė ir perdavė teisumui 5 pabėgusius iš kalėjimo, 14 dezertyravusių iš geležinkelio., 2 neteisėtai laikiusius ginklą, 44 pažeidusius transporto eismo taisykles ir t.t. su grifu „Visiškai slapta“ Lietuvos geležinkelių MGB informuoja A. Sniečkų apie masines nelaimes geležinkeliuose. Vien per pirmą 1947 metų pusmetį geležinkeliuose užregistruoti net 122 nelaimingi atsitikimai, per kuriuos žuvo 72 žmonės ir 37 sunkiai sužaloti (LYA, f. 1771, ap. 10, b. 280, L. 29-43).

1948 m. balandžio 8 d. Lietuvos geležinkelių MGB informuoja LKP CK, kad netinkamai parenkami kadrų, prarastas

politinis budrumas. Antai vakarų apygardos vagonų depo vyr. inžinieriaus paskirtas Ofsejus Romas, kurio tėvas Kaune turėjo degtųjų fabriką, avalynės dirbtuves, kelis gyvenamuosius namus, pieno įmonę, Smetonos laikais lankėsi Prancūzijoje, Anglijoje, Vokietijoje, laisvai kalba 8 kalbomis (LYA, f. 1771, ap. 11, b. 249, L. 35-36). Analogiškai charakterizuojami ir kiti darbuotojai.

1948 m. vasario 11 d. su grifu „Visiškai slapta“ Lietuvos geležinkelių MGB informuoja A. Sniečkų, kad 1947 m. vasario 6 d. Kretingos geležinkelio stotyje ant stulpo buvo iškabintas lapelis, agituojantis nedalyvauti rinkimuose į LTSR AT; 1947 m. vasario 8 d. Utenos – Trumbatiškių ruože nupjauti 8 telegrafo stulpai, padegtas tiltas. Tų pačių metų balandžio 31 d. čekiškių ir kariškių operacijos metu žuvo Šiaulių geležinkelio MGB kapitonas Jelisejevas ir 5 MVD kariai.

Informacijoje nurodoma, jog daug kur geležinkeliuose išmėtyti antitarybiniai lapeliai, „banditai“ užpuldinėja geležinkelininkus. Batakių – Tauragės ruože buvo išardytos bėgių sandūros. Čia įvyko traukinio Nr. 1445 avarija, Panevėžyje nušautas MGB igaliotinis. Kartenoje pažeisti ryšiai, o Gulbinių geležinkelio stotyje sugadintas pastatas. 1947 m. gruodžio 30 d. Varėnos – Valkininkų ruože ant bėgių buvo užmestas pabėgis prieš pat ateinantį keleivinį traukinį Nr. 45 (LYA, f. 1771, ap. 11, b. 233, L. 41-42).

Geležinkelio MGB vadovybė daro išvadas, jog tai diversantų ir vietos nacionalistų darbas, kurie tikėjosi JAV ir Anglijos išiveržimo į TSRS ir tarybų valdžios likvidavimą. Nepaisant, kad šio kapitalistų atėjimo 1946, 1947 metais terminai buvo kilnojami toliau, ir 1948-siais ta viltis išliko. Tikėjimas, kad TSRS bus užpulta, rodo vis aktyvėjančią reakcinių sluoksnių veiklą. JAV – Anglijos agentūra tebemaityna nacionalistinį pagrindą Lietuvoje. (Ten pat, L. 42-43).

1947 m. balandžio mėn. areštuotas Vilniaus geležinkelio technikumo Nr. 1 jaunimo organizacijos (Lietuvos laisvės armijos) narys Balionis tvirtino, kad greit JAV – Anglijos valdžia nuvers tarybų valdžią Lietuvoje. Buvęs geležinkelininkas „N“ (dokumente, matyt, konspiraciniais sumetimais nenurodoma pavardė) tvirtino, kad TSRS susikompromitavo..., o Lietuvos partizanai (dokumente šis žodis kabutėse) padės amerikiečiams ir anglams nuversti tarybų valdžią Lietuvoje.

Areštuotas anglų šnipas „Š“ (nuteistas) prisipažino, kad jis buvo užsienio lietuvių komiteto ir anglų rezidento Klemavičiaus užverbuotas. KGB areštuotas Kauno geležinkelio stoties iešmininkas „L“ buvo užverbuotas amerikiečių žvalgybininko Rimo. Jo pavedimu jis skleidęs antitarybinę propagandą (LYA, f. 1771, ap. 11, b. 283, L. 43).

1947 m. Lietuvos geležinkelių valdybos KGB išaiškino ir likvidavo Šiaulių geležinkelio mazge Lietuvos laisvės kovotojų grupę: Stasį Kubilių, dirbusį Geležinkelių valdyboje, Šiaulių depo stalių Joną Mačiulskį ir Otoną Vainutį, sandėlininkus Ksaverą Rimavičių, Kazį Sipavičių, Jokūbą Markevičių, Kazį Baratinšką, Leoną Stankų ir kitus. Visi jie buvo areštuoti, teisiami. O gal dar ne vienas iš jų tebegyvena Šiauliuose? Atsiliepkite, gyvi tų dienų liudytojai.

Dar vienas 1945 m., nurodoma geležinkelių valdybos KGB pažymoje, - Šiaulių geležinkelio mazge buvo įkurta pagal „LLA“ ginkluoto štabo nurodymą lietuvių nacionalinio sukilimo organizacija. Tai patvirtino areštuotasis Mačiul-

kis. Šios organizacijos tarp geležinkelininkų skleidė antitarybinę propagandą, melagingas žinias apie prasidėsiantį karą, platino antitarybinę literatūrą, rinko pinigų, teikė paramą „banditų“ gaujoms, veikusioms Šiaulių apylinkėse. Visi šios geležinkelininkų organizacijos nariai buvo nuteisti iki 10 metų kalėjimo (LYA, f. 1771. pa. 11, b. 283, L. 51-52).

Vilniaus geležinkelio KGB per savo agentūrą gavo žinią, kad Žaslių geležinkelio stotyje veikia antitarybinė organizacija, kuriai vadovauja geležinkelio stoties viršininkas Viktoras Jurevičius, palaikantis tvirtus ryšius su Kaišiadorių geležinkelio stotyje veikiančia ginkluota „banditų“ gauja. Žaslių geležinkelininkai remia juos maisto produktais, rengia nelegalius pasitarimus, skleidžia antitarybinę propagandą, ruošiasi diversiniams aktams. Nebuvo jokių abejonių, nurodoma minėtoje pažymoje, - kad Žaslių geležinkelininkams tiesiogiai vadovauja ir įvairias užduotis duoda „banditai“. Per tardymą nustatyta, kad areštuoti Viktoras Jurevičius, Edvardas, Jonas, Antanas ir Stasys Žilinskai, Aleksas Bagdonavičius ir kt. Dar hitlerinės okupacijos metais palaikė ryšius su lietuviškaisiais „nacionalistais“. Būtent jų nurodymu buvo platinami lapeliai, kurie iš pradžių buvo nukreipti prieš vokiečius, vėliau – prieš tarybų valdžią. Savo susirinkimuose jie aptarinėjo kovos formas ir metodus prieš tarybų valdžią, dėjo viltis į JAV ir Anglijos imperialistus. Jie laukė nurodymų, kada vykdyti diversijas geležinkelyje, savo butuose slėpė „banditus“, rengėsi užpulti valstybinę banką, apiplėšinėjo praeinančių traukinių vagonus – taip buvo kaltinami Žaslių geležinkelininkai. Po ilgų tardymų, daužymų jie buvo nuteisti iki 10 metų laisvės atėmimo. (Ten pat, L. 52-53).

Šiaulių geležinkelio KGB 1947 m. ištyrė, kad Radviliškio geležinkelio stotyje veikė grupė „Kapinės“, kuri dar 1941 m., prasidėjus karui, suformavo „banditinę“ grupę ir su ginklais rankose kovojo prieš besitraukiančią tarybinę armiją. Kai kurie šios grupės nariai buvo areštuoti 1947 m., Šiaulių geležinkelio stoties drezinos vairuotojas Vladas Kilius, rokiškėnai geležinkelininkai Pertas Dzenys, Edvardas Medalinskas, Antanas Augulis, taip pat Vladas Žeižys, Bronius Apolainis, Antanas Saulys, Jonas Minkevičius ir kiti (LYA, f. 1771, ap. 11, b. 283, L. 55,56).

Lietuvos geležinkelių valdybos MGB 1947 m. areštavo geležinkelių valdybos inžinierių Žareiką kaip užsienio žvalgybininką. Per tardymą, kaip nurodoma dokumente, paaiškėjo, kad jis palaikė ryšius su savo broliu, tarnavusiu Lenkijos žvalgybai ir buvo paruoštas kovai su TSRS. „Ypatingasis pasitarimas“ nuteisė Žareiką dešimčia metų.

Geležinkelių MGB Vilniaus geležinkelininkų mokykloje aptiko tris veikusias grupes: „Atžalyną“, „Paukšteliu“, ir „Uodus“. Šių grupių nariai buvo agresyviai nusiteikę prieš tarybų valdžią, platinė antitarybinę literatūrą, terorizavo moksleivius, stojančius į komjaunimą, agitavo prieš rinkimus į Lietuvos TSR AT ir t.t. Šių grupių nariai rengėsi eiti į „banditus“. 1947 m. per kovo – balandžio mėnesius buvo areštuoti Bronius Prunskis, Antanas Burneika, Stasys Valiukonis – iš viso 20 moksleivių. (Ten pat, L. 59-60).

Minėtoje MGB pažymoje rašoma, kad Vilniaus geležinkelininkų mokykloje veikusios jaunimo grupės į antitarybinę veiklą įtraukdavo naujus ir naujus narius.

Tęsinys kitame numeryje

Užmirštuosius Baltarusijos istorijos puslapius pasklaidžius...

Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius

Taip galima pasakyti apie Gudų kultūros draugijos Lietuvoje narių kelionę savo šaknų Baltarusijoje link. Kelionė įvyko 2007 m. birželio 16-17d. Birželio 16 d. rytą entuziastai, vadovaujami bendruomenės pirmininko Chvedoro Niunkos, išvyko aplankyti savo protėvių žemės. Šį kartą buvo pasirinktas baltarusiškasis ežerynas, būtent Medilo rajonas, garsus ne tik savo gamta, bet ir istorija, architektūra, legendomis, pavimais.

Čia sustingo istorija, čia sustojo gyvenimas, ir prieš akis praplaukė žilstelėję šimtmečiai atverdami viena kitą slepiančias paslaptis. Žinoma, mums padėjo vietinis kraštotyrininkas Jaska Dravnickis. Būtent jis mielai sutiko mums parodyti apylinkes, papasakoti apie jų gyvenimą, prabėgusį per amžius, pasidalinti savo stebėjimais ir išvadomis, kas iš buvusio liko dabar.

Tokių žmonių, mylinčių būtent savo žemės kampelį, sugebančių juo žavėtis ir sudominti atvykstančius, šiandieninėje Baltarusijoje liko nedaug. Oficialioji valdžia juos ne itin mėgsta, nors jie tikrai galėtų būti tautos ir kiekvienos valstybės pasididžiavimas. Deja, savo tėvynėje jie yra dažniausiai nepelnytai pamiršti (kartais ir persekiojami valdžios atstovų) už tai, kad jie atgaivina savo žemės įvykius, parodydami, kad šio krašto istorija tokia pat įdomi kaip Maskvos ar Peterburgo. Tai prieštarauja valstybės vykdomai politikai, teigiančiai, kad visa istorija buvo Maskvoje, o čia nebuvo nieko įdomaus, ir netgi iš viso nieko nebuvo. Iš karto galima pastebėti, jog švartų ir išpuoselėtų miestų bei miestelių fone į akis krinta apleistas ir užmirštas šio krašto gyvenimas, jo graži ir garbinga praeitis.

Jaska Dravnickis – buvęs mokytojas, dar žinomas kaip patyręs kraštotyrininkas, šio krašto įvykių tyrinėjimui paaugojęs visą savo gyvenimą, parašęs keletą knygų, pavyzdžiui apie dailininką Alfredą Romerį, apie Konstantiną, Karaliną, bet niekas nesuinteresuotas jų išleidimu, jos taip ir liko rankraščiuose, vis dar laukia...

Šėmetavas

Tai buvo pirmoji vieta, į kurią mus atvedė kraštotyrininkas. Apžiūrėję vietovę, arba tiksliau, kas liko iš anksčiau buvusios didybės ir grožio, mes nuėjome į bažnyčią, kurioje šeiminingauja vietinis kunigas. Jis papasakojo mums apie šventovę, apie jos ir apylinkių istoriją bei nūdienos problemas. Kryžių primenančios šventovės įžymybė – vitražai, pagaminti maždaug prieš šimtą metų Varšuvoje pagal specialią technologiją. Iki šių dienų tokių vitražų praktiškai neliko.

Čia Dravnickis atskleidė mums dar vieną paslaptį. Šėmetavo bažnyčioje (tiesa, se-

nojoje, medinėje) buvo pakrikštytas garsaus kompozitoriaus Dmitrijaus Šostakovičiaus senelis. Apie tai puikiai žinojo didysis kompozitorius, kadangi susirašinėjo su Jaska Dravnickiu.

Užsvyris

Buvusios bažnyčios ir karmelitų vienuolyno istorija prasideda nuo 1697 m., kuomet čia iš Vilniaus atvyko pirmieji vienuoliai karmelitai. Vėliau, 1713-14 m., Zenovičių lėšomis pastatyta akmeninė bažnyčia ir mūrinis vienuolynas.

Ir vėl tas pats – tiesiog akyse nyksta šio, jau kaimelio, istorija. Šalia išlikusios bažnyčios - vienuolyno griuvėsiai, kurie ir toliau nyksta, nors toje plytų krūvoje dar galima įžiūrėti buvusių celių, sienų, koridorių pėdsakus. Bet taip niekas ir nepabandė ne tik kad restauruoti vienuolyno (tai jau per daug gerai būtų), bet tiesiog pabandyti išsaugoti tai, kas liko. O juk laikas, vėjas, vanduo, šaltis greit dirba savo darbą.

Šioje bažnyčioje vienu metu dirbo baltarusių kunigas Kastus Stepovičius, dar žinomas ir kaip poetas Kazimiras Svajakas, kuris ne kartą lenkų valdžios buvo perse-

liudija nušvitusi aušra, Tėvynė – Motina – Baltarusija visada gyva“ (vertimas iš baltarusių kalbos).

Jazepas Drozdovičius, žinomas baltarusių dailininkas, tragiško likimo žmogus, buvo geras poeto draugas, dažnai lankėsi jo namuose. Būtent jis ištapė bažnyčios sienas (labai gaila, bet nieko iš jo piešinių neišliko) ir sudarė ištisą ciklą paveikslų, skirtų Užsvyriui. Vienas iš jų „Ponia Jadvyga – K.Svajako bičiulė“. Deja, ir oficialiojoje Baltarusijos istorijoje neišsaugotas šių talentingų, nuoširdžių mylėjusių savo žemę ir Baltarusiją bei už tai ne kartą persekiotų žmonių atminimas. Tokia visų, nuoširdžių mylėjusių savo, o ne rusų ar lenkų, žemę žmonių tragedija.

O pačią bažnyčią gaubia graži legenda apie paprasto valstiečių sūnaus Adamo ir dvarininko Zenovičiaus dukters didžią meilę. Kaip mums pasakojo Jaska Dravnickis, jis pats matė puikiai išsilaikiusį jaunuolio kūną, kuris žemėje buvo palaidotas 80-aisiais metais. Sužinoję, kad bažnyčioje yra mumija, iš visur pradėjo važiuoti turistai ir maitoti palaikus: tai popirosą į dantis įkiša, tai pastato šalia savęs ir fotografuojasi, tai dar ką nors egzotiškesnio sugalvoja.

Užsvyrio bažnyčia. Pirmame plane – karmelitų vienuolyno liekanos

kiotas už baltarusiškumo puoselėjimą. Mirė jis sulaukęs 36 metų, palaidotas Vilniuje, Rasų kapinėse. Ant paminklo iškaltos eilutės iš vieno iš paskutiniųjų jo eilėraščių, kur aiškiai matyti, kad mirdamas (sirgo plaučių tuberkulioze – tuo metu neišgydoma liga – ir puikiai suprato, jog greit išeis) jis tikėjo Baltarusijos atgimimu:

„Idzie vos jasnaja para,/ Pravidu sviecic nam zara,/ Ajčyna – Maci – Bielarus,/ Haroj žyva“... „Ateina šviesūs laikai – tai

Jeigu tikėtume legenda, būtent tas Adamas ir pastatė bažnyčią savo mylimosios garbei.

Pati istorija prasidėjo nuo to, kad Zenovičiai neturėjo palikuonių. Taip nutikdavo gana dažnai, praktiškai visoms garsioms šeimoms. Kaip sako liaudis, veikė paprastų darbininkų prakeikimas - „kad jūs nesiveistumėte“ - už nežmonišką išnaudojimą arba pernelyg arogantišką elgesį jų, maitintojų, atžvilgiu. Ir jis nusprendė paimti auklėti paprastą valstiečių berniuką Adamą. Taip ir padarė : išmokė gerų manierų, išsiuntęs mokytis į Italiją suteikė puikų išsilavinimą. Grįžo Adamas į tėvynę išsilavinęs, grakščių manierų, kultūringas – tikras europietis. Ir čia jį pamilsta paauglė Zenovičių dukra. Bet tėvai niekaip negali susitaisyti su tuo, kad jų dukra ištiekės už nekilmingo, t.y. valstiečių sūnaus. Ir nutaria juo atsikratyti. Vieną dieną pasamdo vietinius valkatas, kurie suriša Adamą, prie jo kojų pririša akmenį ir įmeta į ežerą. Nežinia, ar blogai užrišo mazgus, ar dar kažkas nutiko, bet Adamui pavyko išplaukti ir dabar jis pradeda slapstytis, nes puikiai supranta – jei jis grįš – vis tiek užmuš.

Duktė sužinojusi apie Adamo mirtį (visi galvojo, kad jis nuskendo) ir apie tai, kad prie to nagus prikišo ir jos tėvai, grasina gyvenimą baigti savižudybe. Tėvai sielvartauja. Bet čia ją pasiekia gandai, kad mylimasis gyvas. Tėvams nieko kito nebelieka, kaip jį surasti ir palaiminti jų santuoką. Norėdamas įamžinti savo mylimąją, Adamas pastato bažnyčią. Jau turėtų įvykti šventinimas,

„Jėzus ir našlaitė“. Alfredo Romerio paveikslas, dabar esantis Kamojų bažnyčioje

laukia vyskupo iš Vilniaus. Bažnyčioje aukštai prikalta lenta su užrašu, kad ji pastatyta Adamo mylimosios garbei. Staiga pakyla vėjas ir nuplėšia vienos lentos galą, jis pradeda klibėti. Priimamas sprendimas užlipėti ir prikabinėti ją iš naujo. Tai padaryti pasiruošę statybininkai, bet čia pribėga Adamas ir sako, kad tai padarys pats. Užlipa kopėčiomis ir prikalta. Staiga paslysta ir krenta ant žemės. Jį sugriebia, atveža į Vilnių pas geriausius daktarus, bet jis miršta. Ir mylimoji nusprendžia padaryti taip, kad visą laiką matytų savo meilę. Jo kūną balzamuoja ir įdeda į stiklinį (kituose šaltiniuose - kristolinį) karstą ir pastato prie altoriaus bažnyčioje. Ten karstas prastovėjo iki pirmojo pasaulinio karo. Paskui vokiečiai nusprendžia jį išvežti į Vokietiją eksperimentams. Vietiniai gyventojai to nenori ir nusprendžia Adamo mumiją paslėpti. Tai, aišku, daro naktį, bet čia vienas iš nešikų netyčia už kažko užkliūva, karstas krinta ir sudūžta. Nieko kito nebelieka, kaip sukalti karstą iš lentų ir palaikus palaidoti bažnyčios rūsyje. Atėję lenkai karstą vėl suranda, padaro naują cinkuatą ir į jį sudeda stebuklingai išsilaikiusį kūną. Taip jis praguli iki Antrojo pasaulinio karo, kol vokiečiai Adamo kūną paprasčiausiai išmeta, o cinkuatą karstą pasiima savo reikmėms. Vietiniai gyventojai palaidos jį bažnyčios rūsyje, kur jis ir gulės iki šių dienų, kol mūsų dienomis jį vėl aptiks vietiniai gyventojai. Keisčiausia, jog ten tikrai ne kažkoks manekenas, kaip kai kurie galvoja, o puikiausiai išsilaikęs prieš kelis šimtmečius gyvenusio žmogaus kūnas. Mumiją panaudojo ir vienuoliai savo tikslams, kad melagingu keliu išlaikytų žmonių tikėjimą ir tokiu būdu atneštų pelną vienuoliams.

Štai tokia graži, iki mūsų dienų išlikusi istorija apie tikrąją meilę, galinčią daryti stebuklus.

Prisiminimai apie Alfredą Romerį

Taip vadinamas Olesiaus Cirkunovo paveikslas, skirtas garsiam šių apylinkių dailininkui Alfredui Romerui, taip pat Baltarusijoje nežinomam. Jis eksponuojamas šio dailininko parodoje Medilo muziejuje. Pats muziejus su tuo paveikslu nieko bendro neturi, tik, kažkokio Minsko valdininko prašymu, davė savo sienas. Tai štai baltarusiai dailininkai netgi neturi galimybės laisvai rengti savo parodų gimtojoje Baltarusijoje!!! Muziejuje pristatomi geriausių tautos atstovų portretai, atgaivinami patys svarbiausi uždraustosios Baltarusijos istorijos įvykiai, kurie nieko bendro neturi su Rusijos istorija.

Nukelta į 5 p.

Pagrindinis Šėmetavo bažnyčios altorius (1950 m. tapytas vienos iš parapijiečių, dabar gyvenančios Vilniuje)

Užmirštuosius Baltarusijos istorijos puslapius pasklaidžius...

Aleksandras ADAMKAVIČIUS, Vilnius

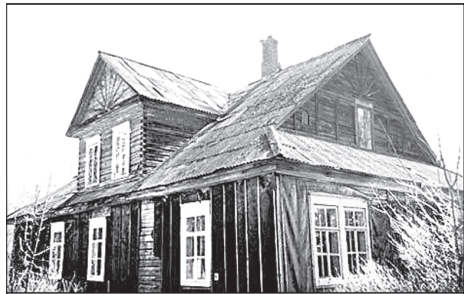

Olesia Cirkunova paveikslas „Prisiminimai apie Alfredą Romerį“, nupieštas Romerio paveikslo „Jėzus ir našlaitė“ motyvais. Atkelta iš 4 p.

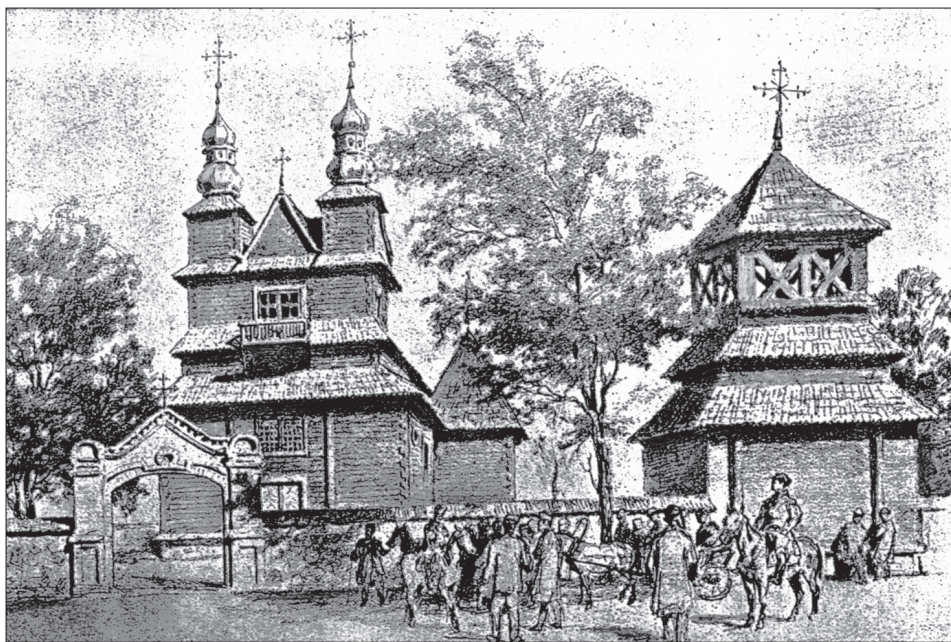
Apie muziejų. Į mūsų baltarusišką pasiseikimą jauna darbuotoja atsakė rusiškai. Į mūsų reikalavimą kalbėti viena iš valstybinių kalbų – baltarusių, ji atsakė, kad šalyje dvi valstybinės kalbos ir ji turi teisę pasirinkti tą, kuri jai patinka. Jai buvo pasakyta pastaba, kad ji dirba gyventojų aptarnavimo sferoje ir privalo mokėti abi valstybines kalbas. Bet pasiteisindama ji atsakė, kad yra rusė ir baltarusių kalbos išmokyti dar nespėjo. Kaip gali valstybė priimti į darbą žmogų, nemokantį valstybinės kalbos? Lieka tik stebėtis. Muziejų palikome protestuodami – atsisakėme rusų kalba vedamos ekskursijos.

Čia, Pastovo rajone, Karalinave yra Romerių namas, kuriame apie 10 metų gyvena Alfredas. Dabar tame name įsikūrusi mokykla, nors pastatas jau avarinės būklės. Parkui ir ūkiniam pastatams dar labiau nepasisekė, iki mūsų dienų jie neišliko, juos sunaikino pati geriausia, pati humaniškesnė, pati teisingiausia darbininkų ir valstiečių valdžia.

Vietinėse kapinaitėse palaidota jo žmona, o netoli jos – Florijanas Donovskis, 1863-64 m. sukilimo dalyvis, žmogus – legenda, perėjęs Sibiro tremtį, iškentęs visus kankinimus – 1000 smūgių lazda, du kartus buvo kariamasis (užrišdavo ant kaklo kilpą, užverždavo ir vėl paleisdavo), du kartus pėsčiomis įveikė kelią iki Sibiro ir atgal sukaustytas grandinėmis, bet taip ir neišdavė sukilimo dalyvių. Jo portretus dažnai piešdavo Alfredas. Gyvendamas čia, Karalinave, Alfredas Romeris daug jėgų ir

Romerių dvaras dabar

A. Romerio graviūra „Bažnyčia Kabilninkuose“ (dabar Narač). Jos vietoje šiandien pastatyta akmeninė bažnyčia. Kaip ši šventovė atrodė anksčiau, mes galime sužinoti tik A. Romerio dėka

energijos skyrė, kad šis kraštas taptų turtingesnis ir kultūringesnis. Paliko daug paveikslų, vaizduojančių vietos peizažą. Kita, dar žinomesnė jo veiklos sritis – bažnyčių tapyba. Bet ir čia reikia ištarti žodį – apgailestaujame...

Gaila, bet praktiškai nieko iš jo darbų neišliko. Tik Kamojų bažnyčioje kabo Romerio pieštas paveikslas „Jėzus ir našlaitė“, taip pat tolimajame Pinske – Pinsko madona („Švenčiausioji Mergelė Marija“) ir „Švenčiausiosios Dievo Gimdytojos ėmimas į dangų“. Daugiau šiandieninėje Baltarusijoje šio dailininko darbų nėra.

Tiesa, labai svarbu paminėti, kad jo vardas šiame regione po truputį grįžta iš užmaršties. Praėjusiais metais Kamojų bažnyčia šventė 400 metų jubiliejų, todėl parapijoje buvo nuspręsta 2006 metus paskelbti Alfredo Romerio metais. Deja, oficialioji valdžia prie to neprisideda.

Dar vienas šios žemės didvyris skęsta užmaršty.

Pilkovščina. Dar kartą apie užmirštuosius didvyrius

Ja pamiatnik siebie vozdvig nierukotvornij. Nie zarastiot k niemu narodnaja tropa...

A. S. Puškin

Aš paminklą sau pastačiau ne rankomis, neužaugo žolė takas prie jo... (versta iš rusų kalbos).

Pilkovščina. Apie tai kalbėti nesinorėtų, bet reikia! Garsiausio baltarusių poeto Maksimo Tanko tėvynė. Jo vardu pavadintas pedagoginis universitetas Minske. Bet mes labai sunkiai randame tą namą, kuriame gimė poetas. Nėra nei rodyklės, nei gerų kelių – tik žolė apaugęs, baigiantis išnykti lauko keliukas. Tik vietiniams gyventojams padedant mums pavyksta rasti tarp miškų pasiklydusį kaimelį. Kiekvieno iš mūsų galvoje sukosi klausimai: įdomu, ar mokykloje vaikams kalba, kas čia gimė, kokia kalba jie mokosi, nes į visus mūsų klausimus baltarusių kalba, buvo atsakyta rusiškai.

Ten dabar gyvena poeto brolis. Bet ką mes matome? Jokių rodyklių, jokios memorialinės lentos – žodžiu, jokio ženklų, kad kažkada čia gimė ir gyveno vienas iš geriausių tautos atstovų. Ir pats brolis labai toli nuo poeto – jis valstietis, jį tiesiog prarijo tas kaimas, jis lauko į tą žemę. Bet ir jis supranta, kad kažkas čia ne taip, kad viskas vyksta ne taip, kaip turėtų. Pasakoja mums apie savo valstietiškas problemas ir apie tai, kad liko visiškai niekam nereikalingas ir nesusaus. Štai nuo stogo vėjas nuplėšė šiferio gabalą, pats naują prikalti neturi jėgų, o daugiau nėra kam padėti. Sako, kreipėsi į vietinę valdžią, bet jie tik atsisakė. Taip ir naikinama tai, kas šventa Pilkovščinoje, tas namas, kuriame liaudies poetas pirmą kartą išvydo pasaulį.

Gudų kultūros draugijos Lietuvoje nariai Pilkovščinoje 2007-06-17 su poeto Maksimo Tanko broliu Fiodoru prie namo, kuriame gimė poetas. Iš karto į akis krinta, koks apleistas namas ir niekur nėra nurodyta, kas tame name gimė

Prie poeto M. Tanko kapo. Čia jis palaidotas kartu su žmona

Jis mylėjo Baltarusiją, atidavė jai visą savo gyvenimą. Beje, kaip ir visi kiti, apie kuriuos buvo kalbėta anksčiau. Kaip matome, jų likimai vienodi – jiems lemta būti ištrintiems iš baltarusių atminties už tai, kad mylėjo Baltarusiją, o ne Rusiją.

Maksimo Tanko likimas glaudžiai susijęs su Vilniumi. Čia jis pradėjo savo veiklą kaip poetas ir visuomenininkas. Čia jis kentėjo už meilę Baltarusijai, kurios niekada neišsižadėjo. Čia jis sėdėjo Lukiškių kalėjime už baltarusišką veiklą. Čia pasirodė jo pirmosios knygos.

Bet yra kažkas aukštesnio ir šventesnio. Liaudies poetas iš tikrųjų tapo liaudies. Jo vardo niekada nenaudoja politikai savo purvinų tikslų propagandai, jo eilėraščių necituoja savo melagingose kalbose. O į savo glėbį jį priėmė Baltarusijos žemė todėl, kad jis ją mylėjo ir buvo ištikimas iki savo dienų galo. Ir dabar jis ramiai miega šalia savo tėvų ir protėvių, atlikęs ištikimo sūnaus pareigą, niekada jos neišdavęs.

Būtų galima prisiminti dar vieną gražią meilės istoriją – poeto ir jo žmonos. Jie buvo vienas kitam ištikimi visą gyvenimą, į šį pasaulį atėjo tais pačiais (1912) metais, tais pačiais metais (1995) ir mirė. Dabar jie vėl kartu, jau susitikę amžinybėje. Dėkingumo už ištikimybę Baltarusijos žemei vardan jiems dabar šlama tūkstantmečiai Baltarusijos beržai. O ant jų kapų iškilę kuklūs kryžiai – taip, kaip norėjo pats poetas – be jokių iman-

trių paminklų, prie kurių sakomos melagingos kalbos ir liejamos krokodilo ašaros, kad įtikintų liaudį savo artumu ir ištikimybe jiems.

Pabaigos žodis

Su kokiomis nuotaikomis mes grįžome? Žinoma, su viltimi. Juk didvyriai neužmiršti – juos prisimena, apie juos žino. Jie dar gyvena tegu ir nedaugelio širdyse. Jie iškentė visus okupacinius režimus, įrodėdami savo ištikimybę.

Istorija parodė, kad viskas praeina: ir Rusijos imperijos okupacija, ir lenkų šovinizmas, ir nacizmas...

Bet amžiams lieka Baltarusijos žemė su primirštais jos didvyriais. Miega jie amžinu miegu toje žemėje, kurią mylėjo visą gyvenimą, kuriai atidavė visą save ir kurioje susitiko su amžinybe. Jie miega ir sapnuoja šviesius sapnus apie šventąjį savo kraštą.

Mums lieka prisiminti juos, kad nepamirštume savo šaknų, kad galėtume realizuoti jų svajones matyti laisvą ir didžią Baltarusiją, pažįstančią savo didvyrius ir atiduodančią jiems pagarbą už tvirtybę ir ištikimybę savo Tėvynei.

Jų atminimas bus stipresnis už promaskvietišką, antibaltarusišką režimą ir sugrįš į Šventą ir Laisvą Baltarusijos žemę.

Iš rusų kalbos vertė Vilma Kisielytė

GERVĖČIŲ KRAŠTO LIETUVIAI – JIE MOKĖSI LIETUVIŲ KALBOS

Valentas ŠIAUDINIS, Vilnius

Tęsinys. Pradžią Nr. 13

Lietuviai

Kad lietuvių Gervėčių krašte pastebimai mažėja, rodo surašymo duomenys: 1985m. krašte gyveno 1 312 lietuvių, t.y. 62,4% visų krašto gyventojų.⁵¹ 1992 m. – jau tik 1080.⁵² Lietuvių mažėja ir visame Astravo rajone.

Lietuvių mažėjimo priežastys įvairios. Pavyzdžiui, po Černobylio atominės elektrinės avarijos į Gervėčių kraštą, vos ne į kiekvieną kaimą, buvo atkelta daug rusakalbių. Dar ir dabar, kai tėvai, gyvendami vieni, iškeliauja Anapilin, vaikai da•niausiai parduoda sodybas. Jas nuperka žemės ūkio bendrovė ir apgyvendina atvykusius rusakalbius iš Rytų. Mažėjimui įtakos turi ir tai, kad visame Astravo rajone nėra nė vienos įstaigos, kurioje būtų galima susikalbėti lietuviškai (išskyrus Rimdžiūnų lietuvių vidurinę mokyklą). Mažėjimą lėmė mišrios šeimos, kurių vaikai dažniau tapo rusakalbiai.

Be to, lietuviai kaip ir kiekvienos tautybės žmonės, nori mokytis gimtąja kalba. Absoliuti lietuvių dauguma vyko mokytis į Lietuvą. Dabar, baigę Rimdžiūnų lietuvių vidurinę mokyklą, vyksta studijuoti į Lietuvos aukštąsias mokyklas. Baigę mokslus stengiasi pasilikti Lietuvoje, kur gali dirbti ir bendrauti gimtąja kalba. Visgi kai kurie grįžta į tėviškę. Į Rimdžiūnų lietuvių vidurinę mokyklą mokytojauti sugrįžo Angelė Gulbinavičiūtė – Vaičiulienė, Ona Lekavičiūtė – Kimsienė, Dimitrijus Kimsa, Svetlana Augulytė – Lukšienė, Svetlana Lukšaitė – Petrikienė, Liuda Bublevičiūtė – Dymčenko ir dar viena kita. Tuo tarpu rusakalbiai ir dabar Gervėčių krašte ne tik mokosi, bet ir bendrauja gimtąja kalba, todėl jiems gimtajame Gervėčių krašte „šilta“. Jų ma•iau iš tėviškės ir išvyksta.

Gervėčių mokykla

1867 m. Gervėčiuose atidaryta rusiška vienklasė liaudies mokykla.

1889 – 1890 m.m. joje mokėsi 26,
1892 – 1893 m.m. – 35 berniukai.⁵⁴

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą pastatytas mokyklos pastatas. Tuo pat metu be rusiš-

kos veikė ir slapta lietuviška mokykla. Mokė daraktorius.⁵⁵

1918 m. spalio 6 d. atidaryta lietuviška pradedamoji mokykla. Mokė mokytojas Ksaveras Ambraška, turintis vienerių metų pedagoginio darbo stažą. 1919 – 1920 m.m. mokyklą lankė 40 mokinių. Mokytojai: Ksaveras Ambraška ir Konstantas Rukšėnas.⁵⁶

1920 – 1921 m.m. mokė Vaclovas Mileišis iš Miciūnų kaimo ir Ona Navakauskaitė (g. Pajavyonyje, Vilkaviškio apskr., 1917m. baigusi vakarinius kursus prie Vilniaus dviklasės lietuvių mokyklos ir 1918m., 1921m. vasaromis pasitobulinusi vasaros mokytojų kursuose Vilniuje, turėjusi dvejų metų pedagoginio darbo stažą).

Mokykla turėjo devynis triviečius suolus. Pirmame skyriuje mokėsi 20, antrame – 25 mokiniai.⁵⁷

1922 – 1923 m.m. pradinę mokyklą pėrė Vilniaus lietuvių švietimo draugija „Rytas“. Lietuviškai mokyklai teko įsikurti pas ūkininką Buivydą (nes 1923 m. prad•ioje mokyklos patalpose įsikūrė lenkiška mokykla). Mokiniai turėjo sėdėti ant paprastų suolų prie dvejų ilgų kaimiškų stalų. Visuose trijuose skyriuose buvo 19 mokinių. Mokytojavo Aleksandras Gerulaitis (gimė Rudnioje, netoli nuo Dieveniškų), baigęs vakarinius kursus prie Vilniaus dviklasės lietuvių mokyklos. Mokytojavo pirmus metus. Pirmokai ir antrokai skaityti mokėsi iš P.Pauliukaičio „Žiburėlio“, o trečiokai - Augustino Jakučionio „Kelias į šviesą“.⁵⁸

1923 – 1924 m.m. prad•ioje mokė Petronėlė Raslavičienė. Nuo 1923m. lapkričio 27d. – Anastazija Skabaitė. Mokėsi 16 vaikų.⁵⁹

1924 m. prad•ioje lietuviška mokykla buvo uždaryta. 1928m. vasario 15d. įsteigtas Šv. Kazimiero draugijos skyrius, atidaryta „Ryto“ draugijos skaitykla (veikusi iki 1936 m.). Šios organizacijos kovojo dėl lietuvių išlaikymo Gervėčių krašte.⁶⁰

Po 1938 m. kovo 17 d. Lenkijos ultimatumo Lietuvai, 1938 m. rugsėjo 20 d. 30 Miciūnų kaimo gyventojų parašė prašymą Vilniaus mokyklų apygardos kuratorijai, bet atsakymo nesulaukė. Spalio 25d. išsiuntė kitą. Abiejuose prašymuose pageidavo, kad Gervėčių lenkiškoje 7 skyrių pradinėje mokykloje lietuvių kalba būtų įtraukta į pamokų tvarkaraštį, kad ją dėstytų mokytojas, mokantis lietuviškai. Prašyme pabrėžiama, kad dabartiniu metu lietuvių kalba dėstoma po visų pamokų, ir kai kuriems mokiniams reikia laukti 1 ar 2 pamokas. Vaikai belaukdami susąla ir išeina į namus. Be to, mokytoja P. Pasieczbowna, silpnai mokėdama lietuvių kalbą, pamokų metu nieko neaiškina, nepasakoja, o liepia patiems mokiniams pasiskaityti iš vadovėlio. Labai retai taiso sąsiuvinius. Į lietuvių kalbą žiūri pro pirštus. Mokiniai, baigę 6 skyrius, nemoka taisyklingai parašyti paprasčiausių lietuviškų žodžių.⁶¹

1938 m. lapkričio 29 d. kuratorija atsakė, kad įtraukti lietuvių kalbą į pamokų tvarkaraštį nėra galimybės. Netrukus į Gervėčius atvyko naujas mokytojas, irgi silpnai mokantis lietuviškai, reikalai nepagerėjo. Viską „išsprendė“ prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas.⁶²

1942 m. kovo 15 d. Gervėčių kraštas grįžo Lietuvai. Nuo rugsėjo 1d. Gervėčiuose (ir kituose kaimuose) atidaryta lietuviška dviejų komplektų pradinė mokykla. Įsikūrė prieš Antrąjį pasaulinį karą statytoje mokykloje. Mokėsi 73 mokiniai. Mokytoja Bronė Rakauskaitė – Ivaškevičienė, baigusi rusų liaudies mokyklą dar prieš Pirmąjį pasauli-

Metai	1880	1930	1970	1979	1994	2003
Lietuvių	15000	6000	2120	1655	1200	1500 ? ⁵³

nį karą, vasaromis tobulinosi Vilniaus mokytojų kursuose. (Ji trejus metus mokytojavo Jakelių kaime, Adutiškio valsčiuje, po pertraukos – trejus metus Gėliūnuose, Gervėčių valsčiuje.) Antras mokytojas – Stanislovas Steponavičius iš Miciūnų.

O po metų – Lietuvos generalinės srities Švietimo vadybos vidurinio ir pedagoginio mokslo departamento direktoriaus įsakymu 1943 m. rugsėjo 1 d. Gervėčiuose atidaryta **lietuviška progimnazija**. Dirbo mokykloje, pastatytoje prieš Antrąjį pasaulinį karą. Realiai progimnazija darbą pradėjo tik rugsėjo 16 d. Mokėsi: 1 klasėje – 33, 2 – 25, 3 – 18 mokinių. Iš viso 76. Dalis Gervėčių krašto mokinių, kurie iki progimnazijos įkūrimo mokėsi Vilniuje, ir toliau lankė Vilniaus trečiąją mišriąją gimnaziją, pvz., trečios klasės mokiniai: Vladas Jadzevičius ir Vladas Laurinavičius iš Gėliūnų, Stasys Darius Puišė iš Rimdžiūnų ir antros klasės mokinys Vaclovas Laurinavičius iš Gėliūnų.

Didžiausia problema progimnazijoje buvo mokytojų stoka. Sunku prikalbinti mokytojus važiuoti darbui į Gervėčius. Mat Gervėčių apylinkėse jau knibždėte knibždėjo sovietų ir lenkų (Armijos krajos) partizanų, kurie nenorėjo, kad krašte veiktų lietuviškos mokyklos. Tik vienas kitas mokytojas pasiryždavo padirbėti iš patriotizmo. Vadovėlių nebuvo (mokykla nauja, senų neturėjo), sąsiuvinų irgi nebuvo (karo metas), nebuvo netgi programų.

Progimnazijos direktoriumi paskirtas vyr. mokytojas kun. Jonas Gyls, 1932m. Kauno Vytauto Didžiojo universitete baigęs teologiją – filosofiją. Dėstė lietuvių kalbą ir tikybą.

Mokytojai:

Eugenija Pipirienė, baigusi 7 gimnazijos klases ir pradinės mokyklos mokytojų kursus. Dėstė istoriją, geografiją ir vokiečių kalbą, tvarkė biblioteką, kurioje buvo 200 knygų.

Alfonas Norkus (antraeilininkas, Gervėčių valsčiaus policijos punkto viršininkas), baigęs Kretingos pranciškonų gimnazijos 5 klases, dvejus metus mokėsis aviacijos mokykloje, 1940 m. baigęs policijos mokyklą. Dėstė kūno kultūrą. 1944 m. kovo 15 d. šių pareigų atsisakė.

Izidorius Matulevičius (antraeilininkas, Gervėčių valsčiaus agrotechnikas). Dėstė gamtą ir darbus.

Konstantas Kubilius (antraeilininkas, Gervėčių girininkijos girininkas), studijavęs Kauno Vytauto Didžiojo universitete. Universitetą u•darius, atvyko dirbti į girininkiją. Iki spalio 1d. dėstė matematiką. 1944 m. birželio 10 d. buvo Armijos krajos vos nužudytas.

Pranas Misiūnas dėstė matematiką. Paskirtas į Gervėčius 1943 m. spalio 1d., o gruodžio 3 d. paliko mokyklą.

Antanas Pupalaigis, Švenčionių mokytojų seminarijos dėstytojas, atvyko į Gervėčius 1944 m. sausio 1d. Dėstė matematiką, muziką ir piešimą. Mokyklos sekretorius.

Vytautas Kazlauskas, baigęs filosofiją Telšių kunigų seminarijoje, o Vilniaus kunigų seminarijoje studijavęs teologiją. Dėstė kūno kultūrą.

1943 m. gruod•io prad•ioje direktorius buvo likęs tik su antraeilininkais. (Mokytoja E. Pipirienė buvo priversta mėnesiui išvykti.) Tas, aišku, atsiliepė mokymo ko-kybei, tą pajuto ir moksleiviai. Progimnazijoje padėtį pablogino ir tai, kad gruod•io

22 d. jos patalpose įsikūrė 257 lietuvių savisaugos bataliono 4-oji kuopa (galvota – trumpam). Nuo 1944 m. sausio 17 d. progimnazijai teko nuomoti patalpas privačiuose namuose.

1944 m. balandžio 23 d. Gervėčių valsčius perkeltas į Mikoliškį. Mokykla neteko antraeilininkų. Mokyklos direktorius liko tik su 2 mokytojais: E. Pipirienė ir A. Pupalaigiu (V. Kazlauskas išvyko).

Esant tokiai nepavydėtina padėčiai, visgi Gervėčių lietuvių progimnazija mokslo metus baigė. Mokiniai gavo pažymėjimus.⁶³

1944 m. vasarą Raudonoji armija išstūmė vokiečius ir iš Gervėčių krašto. Fronto metu nukentėjo mokykla. Rudenį teko dirbti Domeikos dvaro rūmuose (dabar miestelio teritorija).

Nuo 1944 m. spalio 1 d. Gervėčiuose buvo tik rusiška pradinė mokykla, kuri 1947 m. rugsėjo 1d. tapo septynmete, o 1953 m. rugsėjo 1 d. – vidurine. 1957 m. išleido pirmąją abiturientų laidą. 1963 m. sausio 1d. mokykla persikėlė į naujai pastatytą mokyklą.

Mokykloje visi dalykai buvo dėstomi rusų kalba. Lietuvių kalbos pamokų visiškai nebuvo, todėl 1956 m. prad•ioje buvo renkami parašai, kad Gervėčiuose ir kituose kaimuose būtų atidarytos mokyklos lietuvių dėstomąja kalba. 1956 m. pavasarį tėvų delegacija prašymą nuvežė į Maskvą. Maskva lietuviškų mokyklų neleido, bet sutiko, kad mokiniai nuo 3 klasės galėtų mokytis gimtosios kalbos (lietuvių arba baltarusių – pasirinktinai) kaip dalyko po vieną ar dvi (retkarčiais tris) pamokas per savaitę.

Tėvai liko nepatenkinti, nes jie norėjo lietuviškų mokyklų. Kai tik vaikai Gervėčių vidurinėje, Rimdžiūnų septynmetėje mokykloje pramokdavo lietuviško rašto, masiškai ėmė vežti juos į Lietuvos mokyklas, ypač nuo 1957m. rudens, kai atidarė Marijampolio mokyklą – internatą. Pvz., 1958 – 1959m.m. visi (be vieno) Marijampolio mokyklos – internato 8 klasės mokiniai buvo gervėtiškiai. Laikui bėgant Marijampolis visų norinčiųjų nebegalėjo sutalpinti. Gervėčių krašto moksleiviai važiuodavo mokytis į kitas Lietuvos mokyklas: Trakų, Švenčionėlių, Ignalinos rajono.

1959 m. rugpjūčio mėnesį Ignalinos raj. švietimo skyriaus vedėjas paragino vidurinių mokyklų direktorius priimti mokinius iš Baltarusijos į mokyklas ir jų bendrabučius, nes Marijampolio vid. mokykla nebesutalpina.⁶⁴

1959 – 1960 m.m. po kelis mokinius buvo priimta į Daugėlišio, Linkmenų, Mielagėnų ir Tverėčiaus vidurines mokyklas ir apgyvendinta bendrabučiuose. Tačiau 5-7 klasių mokiniams, pirmą kartą atsiskyrusiems nuo savo šeimos, draugų, buvo sunku. Vietiniai mokiniai šeštadieniais po pamokų išvykdavo į tėviškes, o pirmadienio rytą grįždavo, ir dar su dėšros ar lašinių gabalu, tuo tarpu gervėtiškiai į namus parvykdavo tik atostogų metu. Jiems namus pasiekti nebuvo lengva, nes iki Vilniaus per 100 km, o nuo Vilniaus iki Gervėčių dar apie 70 km. Be to, maitinimas bendrabučiuose buvo ne per geriausias. Kai tik atsi-rasdavo galimybė mokytis arčiau tėviškės, pvz., Vilniaus pirmojoje (Dzūkų g.), Marijampolio ar Trakų internatinėse mokyklose, gervėtiškiai išvykdavo iš Ignalinos rajono mokyklų. Tik Mielagėnų vidurinėje mokykloje dar pasilikdavo. Mielagėnų vidurinę mokyklą baigė apie 10 gervėtiškių.

Tęsinys kitame numeryje

„Voruta“ parduodama

K110	Vilnius, Geležinkelio 16
K145	Vilnius, Konstitucijos 12
K190	Vilnius, Gedimino 7
K200	Vilnius, Gedimino 13
K26	Vilnius, Sodų 22
K44	Vilnius, J.Lelevelio 2
K45	Vilnius, Gedimino 19
K48	Vilnius, Gedimino 2
K5	Vilnius, Sodų 22
K6	Vilnius, Gedimino 44
K7	Vilnius, Gedimino 31
K78	Trakai, Vytauto 90
K8	Vilnius, Gynėjų 1
K85	Trakai, Vytauto 37
K9	Grigiškės Kovo 11-osios 25a
K91	Vilnius, Geležinkelio 4
K369	Klaipėda, Taikos pr.101
K236	Kaunas, Laisvės al./Ožėskienės g.

1941 BIRŽELIO SUKILIMO APIMTIS BEI CHRONOLOGIJA

Prof. Aleksandras VITKUS, Kaunas

Tėsinys. Pradžia Nr. 13

4 lentelė. 1941 birželio 25 d. sukilimo chronologija

Data	Apskritis	Patikslinta vietovė	Įvykis
06 25 trečiadienis	Kretingos	Salantų	Grūšlaukės partizanų būrys išsiskirstė ir prisidėjo prie Salantų partizanų būrio (Bran01,99)
	Mažeikių	Barstyčiai	Įvyko pirmasis Barstyčių partizanų būrio susirėmimas su raudonarmiečiais (Bran01,113)
	Panevėžio	Raguvoje	Partizanai užėmė visas įstaigas, iškėlė tautines vėliavas (Bran01,133)
		Truskavoje	Pasirodė pirmieji vokiečių kariai. Per susidūrimą su bolševikais ties Pavermenio dvaru žuvo vokiečių karys. Palaidotas Šukonių kaimo laukuose (Bran01,137)
	Ukmergės	Šeduva	Padedant vokiečių dviems tankams, išvaduota Šeduva (Bran01,137)
		Plente (nuo Veprių 4 km)	Plente, nuo Veprių 4 km, pasirodė pirmieji vokiečių kariai, o tuo metu į Veprius atvyko bolševikų karių būrys, kuris kelis partizanus sušaudė. Veprių partizanų būrys buvo išsklaidytas (Bran01,156)
	Kauno	Raudondvaris	Partizanų susirėmimas su raudonarmiečiais, ketinusiais išsprogdinti Raudondvario partizanų štabą (Bran01,87)
		Skaruliuose	Raudonarmiečiai nužudo du klebonus ir kunigą vilnietį (Bran01,89)
	Zarasų	Dusetai	Dusetų apylinkėse pasirodo bolševikų karių būreliai, įvyksta susišaudymai. Miestelis ruošiasi atremti bolševikų, raudonarmiečių ir milicininkų naktinį užpuolimą (Bran0101,183)
Data	Apskritis	Valsčius	Įvykis
06 25	Rokiškio	Obeliuose	Vyksta raudonarmiečių apšaudymas iš miško, bažnyčios ir iš namų (Bran01,339,341) Iš Obelių išvyko visa vadovybė (Bran01,309)
Data	Apskritis	Valsčius	Įvykis
06 25 vidurnaktį	Zarasų	Dusetai	Vokiečiai įžygiavo į Dusetų miestelį, ir miestelis išvengė bolševikų šturmo (Bran01,183)
06 25 2.30 val.	Kauno	Jonava	Vokiečių dviratininkų komanda užima Jonavą. Sovietai iš kitos Neries pusės pradeda bombarduoti miestelio namus ir bažnyčią. Beveik visą dieną vyksta apšaudymas. Prasideda gaisrai (Bran01,89)
3 val.	Panevėžio	Rozalimo	Keli partizanų būriai puolė Rozalimo miestelį ir jie užėmė miestelyje esančias įstaigas, paštą, savivaldybę ir miliciją. Tai truko 30 minučių. (Bran01,129)
6 val.	Kėdainių	Surviliškės	Atvyko rusų baudžiamoji ekspedicija. Nušovė Surviliškio nuovados viršininką (kiti partizanai spėjo pasislėpti), išplėšė valsčių, partizanų štabą bei policiją, padegė du ūkinius trobesius, ir išvyko (Bran01,95)
06 25 rytas	Zarasų	Zarasai	Bolševikai grįžo į Zarasus ir suėmė nemažai vietos gyventojų, kurių dalį išžudė (Bran01,177)
	Telšių	Pavandenėje	Ties Pabiržulio ežeru įvyko partizanų kautynės su raudonarmiečiais. Keli rusų pulkai ties sąsmauka buvo sulaikyti net 9 valandas (Bran01,151)
	Panevėžio	Panevėžys	Panevėžio NKGB būstinėje rasti peiliu papjautų trijų NKVD tarnautojų lavonai. Panevėžio NKGB sušaudo daugiau nei 30 „banditų“, sugautų praeitą naktį (Bran01,339)

11 val.	Panevėžio	Rozalimas	Iš Šeduvos atvyko du rusų šarvuočiai į Rozalimą (Bran01,129)
	Utenos	Alanta	Visi vietos partizanai susirinko Alantos miestelyje ir čia prasidėjo susišaudymas su raudonarmiečiais, atvykusiais nuo Ukmergės miestelio. Žuvo 3 partizanai, rusai atsitraukė palikę sunkvežimį (Bran01,159)
12 val.	Kėdainių	Surviliškės	Vėl pasirodė vokiečiai, kurie pro Surviliškės žygiavo net dvi paras (Bran01,95)
Po pietų	Utenos	Utena	Prasidėjo vokiečių su rusais Molėtų vieškelyje ir Utenos-Ukmergės plente kautynės dėl Utenos. Po poros valandų rusų pajėgos buvo pralaužtos (Bran01,157)
14 val.	Utenos	Alantoje	Pasirodė vokiečių žvalgybos daliniai, o po poros valandų pro Alantą pradėjo žygiuoti vokiečių armijos daliniai (Bran01,159)
17 val.	Utenos	Alanta	Alantos partizanai susirinko į buvusią komjaunimo raštinę, sugiedojo tautos himną, tylos minute pagerbė žuvusius partizanus (Bran01,159)
19.30 val.	Utenos	Utena	Į Uteną įžengė vokiečių kariuomenė (Bran01,157)
20 val.	Mažeikių	Lūšėje	Lūšės partizanų būrys paėmė į nelaisvę karišką rusų traukinį. Į nelaisvę buvo paimti 6 vyrai, 2 nušauti (Bran01,119)
Data	Apskritis	Valsčius	Įvykis
06 25/26	Rokiškio	Svėdasai	Partizanai nutarė paimti valdžią miestelyje. Pasirodė pirmieji vokiečių kariai, kurie iškart stojo į kovą su čia atvykusiais dviem sunkvežimiais Raudonosios armijos kariais. Partizanai užėmė visas miesto įstaigas ir ėmė kontroliuoti miesto gyvenimą. Rytą vokiečiai išvyko (Bran01,142)
Data	Apskritis	Valsčius	Įvykis
06 26	Zarasų	Antalieptė	Pražygiavo pirmieji vokiečių daliniai Dusetų link (Bran01,179)
		Dusetai	Dusetose ties Pempėmis vyko susišaudymas su 17 rusų karių. Žūsta pirmieji šioje apylinkėje partizanai (Bran01,184)
	Rokiškio	Obeliuose	Apsiginklavę raudonarmiečiai grįžta į Obelius (apie 500 žmonių ?), partizanai atsitraukė, tačiau po trijų valandų pasirodė vokiečių motorizuotos dalys ir raudonarmiečiai pasitraukė į Rokiškį (Bran01,309)
	Ukmergės	Vepriuose	Pasirodė pirmieji vokiečių kariai (Bran01,156)
	Utenos	Utena	Utenos partizanai bendradarbiaudami su vokiečiais, įsteigė komendantūrą, pagalbinę policijos tarnybą (Bran01,158)
	Kauno	Rumšiškės	Susiorganizavo partizanai (Bran01.85)
Data	Apskritis	Valsčius	Įvykis
06 26 1.30 val.	Zarasų	Zarasai	Pasirodė vokiečių kariuomenės mechanizuoti daliniai, kurie nesutikę jokio pasipriešinimo nuvažiavo tolyn Daugpilio link (Bran01,177)
rytas 10 val.	Panevėžio Telšių	Pušalote Pavandenėje	Pasirodė vokiečių armija (Bran01,132) Pasirodė vokiečiai. Vokiečiams užėjus, dar partizanai kovojo su besislapstančiais raudonarmiečiais (Bran0101,152)
po pietų	Kauno	Jonava	Ėmė kristi padegamosios bombos į nekarinius objektus. Miestelis virsta ugnies katilu (Bran01,89)

Tėsinys kitame numeryje

TAUTIŠKUMO TAKAS SUKA PRO MOKYKLĄ

Julius NORKEVIČIUS, Vilnius

Tyliai skuodžia autobusas Panevėžio, Kėdainių, Šiaulių, Radviliškio ir pagaliau rudenėjančios Žemaitijos keliais. Keleivių nedaug, ir tie patys šiek tiek mieguisti. Niekas tarpusavyje nesišnekučiuoja, salone nepaprastai ramu. Jokie šnabždesiai, kiti pašaliniai garsai neblaško užplūdusių minčių. Žvalgausi per langą į gerai pažįstamas vietas. Pro akis praslenka susigūžusi kaimo mokyklėlė, kurioje ne kartą lankytasi. Ar šiandien čia dar klega pradinukai?

Žinai, kad autobuse niekas į šį klausimą neatsakys. Kažkodėl nesąmoningai pradėti skaičiuoti, kiek kartų šitaip per skubančios mašinos langą grožėjaisi vaizdais krintant nuauksintiems medžio lapams ar siaučiant sausio pūgai. Ir nustembi netikėtu atradimu sau: prabėgo keturiasdešimt penkeri metai, kai valgai pedagoginės žurnalistikos duoną. Mintyse imi rikiuoti aplankytus miestus, rajonus, gyvenvietes, mokyklas. Ir pasakai sau, kad nėra miesto, rajono, miestelio, kuriuose per tą laiką nepabuvojai. Aplanki ir visas šalies mokyklas, daugelį net ne po kartą. Išimtis – pradinės mokyklos, kurių, kai aktyviausiai plūšėta pedagoginės žurnalistikos arimuose, buvo daug, beveik kiekviename kaime. O dabar?..

NESIBAIGIANTI PERTVARKA, O REZULTATAI...

Pradinė mokykla, kurią pravažiavau ir kurioje kažkada teko lankytis, pasirodo, jau nebe pirmi metai uždaryta. Ir ji ne vienintelė. Nebėra nė vienos tavo lankytos pagrindinės ar net miesto vidurinės mokyklos. Suprantama, šitam įtakos turi sumažėjęs gimstamumas, sparčiai tuštėjantis kaimas, iš kurio vis tebebėga jaunimas. Bet geroai atsiliepė ir neapgalvoti kai kurie švietimo reformos ideologų vadovų pasiūlymai, kryptys. Ir didelė, vandeninga upė greitai ims sekti, jei tik nuo jos atkirsime kad ir pačius mažiausius intakėlius. Šitaip švietimo pertvarka sąmoningai ar nesąmoningai pasielgė su kaimo vidurinėmis. Jos pagrindiniame dokumente paaugliams rekomenduojama būtinai baigti pagrindinę, kitaip sakant, dešimt klasių. Čia taip pat nurodomas privalomas mokymosi amžius. Jei vaikas sėkmingai eina iš klasės į klasę, tai dešimtoje jam ir sueina ta metų riba, po kurios gali ir nesimokyti. Kuriam mokslai sekasi silpniau ir antramečiauja, tai išganingasis taškas pasiekiamas ir anksčiau. Pasinaudodami šia teise bei nepaprastai pablogėjusiu susisiekimu visuomeniniu transportu, nemažai paauglių nebesirytą mokyti kaimo vidurinėje arba net visai atsisveikina su mokykla. O gabesnieji, tikrieji moksliukai jau po aštuonių klasių atsisveikina su pagrindine ir išskuba į miesto gimnaziją. Kaimo vidurinės, nesulaukdamas papildymo iš artimiausios aplinkos, tampa dešimtmetėmis, o neretai net pradeda svyruoti tiems uždarymo riba. Tiesa, švietimo įstatymo pataisos lyg ir bando taisyti padėtį, bet ankstesnio nepamatuoto elgesio pasekmės jau akivaizdžios: būtiną karinę tarnybą kasmet pradeda vis mažesnio išsilavinimo šaukstiniai.

Važiuodamas per radiją išgirdau, kad bus keičiama, tikslinama brandos egzaminų sistema. Sveikintinas šis ryžtas, nes dabar joje daug kas yra netvarkoje. Mokytojai, su kuriais šnekučiuavausi, neslėpė, o ir spauda ne kartą prasiarė, kad dabar egzistuojanti egzaminų tvarka nebeskatina sis-

temingo mokymo paskutinėje klasėje, o visos dėmesys – abiturientų geresniam parengimui egzaminams. Iš to, kas pasakyta, visuomenei neaišku, ar būsimi pokyčiai gimtajai kalbai, literatūrai gražins turėtą mokykloje pagarbą, ar ir toliau ji tūnos užsienio kalbų šešėlyje?!

Keturioliktosios Vyriausybės švietimo ir mokslo ministrė pasiryžusi siūlyti mokykloms atsisakyti ankstyvo, gilaus profilavimo. Iš ne vieno jos pasisakymo tarp eilučių galėjai suprasti, kad verta grąžinti profesinio orientavimo pagrindus. Jie būtinai, nes padės mokiniui tiksliau apsispręsti renkantis profilį, susigaudyti savo pomėgiuose, ateities ketinimuose. Nežinodami svarbiausių profesijos ypatumų, jai keliamų reikalavimų, paaugliai neretai prima klaidingus sprendimus.

Prisimenu: bičiulė apsidžiaugė mano apsilankymu, atseit, galėsiu kaimyno berniokui paaiškinti apie techniškas studijas, patarti, kaip joms geriau pasirengti. Ir išdygo prieš mane tepaluotu veidu bei alyva, dažais išteptais džinsais jaunuolis. Atsiprašė, kad nespėjo persirengti, nes padeda tėčiui remontuoti mašinas. Tai paaiškina vaikinio pasirinkimą – transporto inžinerija. Todėl be ilgų susipažinimo įžangų pasiteiravau, kaip vidurinėje sekėsi fizika, matematika, chemija, kokias balais atestate įvertintas šių dalykų mokėjimas. Jaunasis mechanikas nuo tiesmuko klausimo pasijuto kiek nejaukiai. Bet neišsisukinėjo, o prisipažino, kad buvo pasirinkęs humanitarinį profilį.

Pagal tokį pasirinkimą kai kurie tikslieji dalykai baigiami dešimtoje klasėje, o kai ko mokomasi pagal geroai supaprastintą programą. Ne vienas ir ne dešimtys, baigę humanitarinio profilio vidurinės mokyklos kursą, renkasi mechanikos, statybos, transporto ar aplinkos net bioinžinerijos studijų programas. Paskui vargsta ir skundžiasi, kad nepaprastai sunku ar net neįmanoma studijuoti aukštojoje mokykloje. Ir jie teisūs taip sakdami, kai netvirti, negilūs tikslųjų dalykų pagrindai, tikrai sunku studijuoti inžinerinius mokslus.

Kai kurie universitetai nepakankamai pasirengusiems studijoms siūlo lankyti papildomas išlyginamąsias paskaitas. Jų dėstytojai pasiryžę padėti likviduoti vieno ar kito dalyko žinių spragas. Kiek tai duos naudos, priklausys nuo pačio studento nusiteikimo ir, aišku, nuo dėstytojo nuoširdaus noro, rūpesčio pagelbėti norinčiam geriau pasirengti studijoms.

Bet gal reikėtų sutankinti Priėmimo taisyklių tinklą, kuris nepraleistų neturinčių pagrindų inžinerinėms studijoms. Šitokią siūlymą teko išgirsti ne iš vieno tikslųjų dalyko dėstytojo. Svarbu ir stojančiojo tvirtas apsisprendimas, pasiryžimas. Tikriausiai ateityje nuo ne visai inžinerinio profilio studentų, ko gero, bent šiek tiek apsaugos ir ministrės įsitikinimas, kad į bendrojo lavinimo mokyklas reikia sugrąžinti moksleivių supažindinimą su profesijos reikalavimais, pasirinkimo pagrindais. Kai į aukštąsias stas tik gerai apsisprendę, tvirtai žinodami, kas jų ten laukia, teigiamai paveiks ir studijų kokybę.

RYTO TYLA

Didžiausias malonumas anksti pakilti iš miego ir išeiti į lauką. Atsisukus į rasotame kieme paliktą brydę, visa krū-

tine įkvėpti gaivaus oro ir atidžiai klausytis ryto garsų. Šis įprotis mane lydi nuo ankstyvos vaikystės.

Dar nėjau į mokyklą, kai vasarai buvau paliktas kaime pas tetą. Nepamenu, kas anąsykį taip anksti ją vijo iš namų. Tik pamaniau, kaip ilgai purtė iš miego, paskui skubėdami rengė tokį mieguistą, niurzgiantį ir kažką žadėjo. Išėjus iš trobos, mane užbūrė daugiabalsis paukščių choras, netilstantis alapas, užesys.

– Ar nešalta, vaikiuk? – teiravosi teta.

– Ne. Geriau nieko neklausinėk, nes noriu pasiklausyti ryto šnekos.

– Bene dar sapnuoji? – pyktelėjo moteris. – Kai nueisime į klebonijos rugių lauką, tai prisiklausysi ir kalbų, ir dainų.

Teta neapgavo: rugiapjūtė paskleidė tik jai būdingus garsus garselius. Ne kartą jų klausiausi, ir jie nesikartojo. Su metais klausymasis labai kito. Ausis pradėjo skirti, kada tarška tušti ratai, kada kai kas sunkaus vežama. Galėjau pasakyti, kuris kaimynas pradėjo tinti dalgį, ruošdamasis šienapjūtei, ir kas po kurio laiko jam antrina. Koks malonus yra tolimas pjovėjų šiuženimas dalgiais, taksėjimas lankose. Ne mažiau pasako ir karvių mūkimas, kibirų skimbčiojimas, skubių, lėtų žingsnių tapsėjimas, durų girgždėjimas. Kiekvieną rytą galėjai vis kitokią novelę rašyti.

Šiemet rugpjūčio pradžios rytas pribloškė netikėta tyła. Klausiaus ausis ištempęs, bet negirdėjau nei karvių baubimo, nei tarškančių ratų. Be reikalo užsiminiau apie ratus – jie jau seniai kaime didelė retenybė. Nei arti, nei toli laukuose neburzgė traktoriai, neužė mašinos. Per gerą pusvalandį nedulkėjo vieškelis ar keliukas nuo skuodžiančio automobilio. Neskambėjo ir kibirai, nes daug kur šulinius pakeitė į namus išvežiotas vandentiekis. Iš kaminų nekilo į dangų ankstyvas dūmelis. Tik pamiškėje ne itin galinga oktava ryto tylą bandė suplėšyti užsimiegojęs gaidys. Gal ir aš pramigau?!

– Ne, – ramino netikėtai šalia atsiradęs bičiulis. – Mane taip pat stebina kaskart vis labiau tilstantys rytai. Gal po savaitės pradės gausti į vasarųjų laukus skubantys kom-

bainai. Bet ir jie greit nurims. Keičiasi kaimas, pastebimai jis darosi tylesnis.

Ir tai ne žodžiai. Viešėdamas kaime, kasdien bent kelis kartus su šeiminku einu perrišti karvių, jas pagirdyti. Iki ganyklos daugiau kaip kilometras. Takelis vingiuoja ne per vieno kaimyno laukus. Dar pernai ganėsi keliolika karvių. Matėsi ir vienas kitas prieauglis. Šiemet čia gyvybės nė ženklo. Gal todėl toks nykus kelias į bičiulio ganyklą.

– Iki rudens gal dar ir išlaikysiu karves, – netikėtai ėmė porinti ūkininkas. – Nors ir gaila, bet teks atsisveikinti. Jei neparduosiu ir neatsisakysiu bet kokios su pienininkyste susijusios ūkinės veiklos, tai negausiu Europos Sąjungos žadėtos paramos. Kaimynai jau seniai taip pasielgė, todėl laukuose, per kuriuos ejome, niekas ir nebesigano.

– Sūnaus šeima taip pat parduos savo Žalę ir Žibutę?

– Tikriausiai... Mudu su žmona ir neprisidurdami iš karvių, pramisiame iš pensijos.

Pavakary jau kalbėjau su jaunąja ūkininke.

– Neįsivaizduoju, kaip kaime gyventi be savo pieno, grietinės, sviesto. Iš vaikystės esu įpratęs suslėgti sūrį. Bet, matyt, nebelaikysime nė vienos karvės. Mūsų neįsisto jokie išpareigojimai Europos Sąjungai. Bet buitinės aplinkybės verčia atsiduoti parduotuvės malonei, – neskubėdama porino pašnekovė.

Iš pirmo žvilgsnio kasdienybė neatrodo labai sudėtinga, bet, kai įsiklausai, supranti, kad viskas ne taip jau paprasta. Nėlikus kolūkio ir vyras, ir ji pati neteko darbo. Be didelių svarstymų jiems buvo aišku, kad tik ūkininkaudami iš trijų hektarų penkių asmenų šeimos neišlaikys. Vaikai dar lanko mokyklą. Jiems reikia ir geresnio rūbo, ir kompiuterio. O ir knygos, kitos mokymo priemonės ne taip jau pigiai atsieina. Galima sakyti, vos ne kaimo pašonėje, už šešių kilometrų – didelis miestas.

Tęsinys kitame numeryje

ROMANO KONKURSAS

„Draugo“ dienraštis skelbia romano konkursą.

KONKURSO SĄLYGOS:

konkursui siunčiami tik tie romano rankraščiai, kurie dar nebuvo skelbti, spausdinti. Rankraščiai, ne ilgesni kaip 300 psl., turi būti parašyti mašinėle ar kompiuteriu lietuviškai. Romaną pasirašyti slappyvardžiu. Atskirame voke parašyti pavardę, vardą, telefoną. Voką užklijuoti ir ant jo parašyti slappyvardį, kartu su rankraščiu atsiųsti šiuo adresu:

„Draugas“ (Romano konkursui),

4545 W. 63rd Street,

Chicago, IL 60629 USA

Rankraščiai nebus grąžinami. Todėl prašoma pasilikti kopiją.

Rankraščiai turi pasiekti „Draugą“ iki 2008 m. balandžio 30 d.

„Draugas“ pasilieka teisę atsiųstą romaną ar jo dalį spausdinti dienraštyje.

Romano tema: laisva, neapibrėžta.

Premijos dydis: 2,000. dolerių.

Mecenatai: Jim ir Gražina Lautaud.

Voruta Visos prekių ženklų teisės saugomos 917713921067018	Prenumeratos indeksas 0135	Redakcinė kolegija: Tomas Baranauškas, dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, dr. Viktoras Jencius, dr. Napaleonas Kitkauskas, prof. dr. Arnoldas Pirockinas, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, adv. Vytautas Zabiela, akad. prof. habil. dr. Zigmantas Zinkevičius, archit. Dainora Juchnevičiūtė-Vaivadienė	Rėmėjai: Ieva Jankutė, Lietuva Tadas Stomma, JAV Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas
© „Voruta“ 2007. Visa medžiaga (rašiniai) pateikta laikraštyje „Voruta“ yra II – Juozo Vercinkevičiaus leidyklos „Voruta“ (įmonės kodas LT281160790) nuosavybė. Laikraštį ar jo straipsnius kopijuoti ir platinti be raštiško sutikimo draudžiama.		© „Voruta“, 2007. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. aštuonioliktą leidimo metai. Laikraštis šalina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 2 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos“ leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, (8 605) 19 302 Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. redaktorius@voruta.lt Spausdino AB „Spauda“, Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius. Tiražas 1000 egz.	
Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66 El. paštas: redaktorius@voruta.lt Interneto svetainė: http://www.voruta.lt		Redakcija: Aleksandras Adamkavičius, Martynas Buivys, Vilma Kisielytė, Janina Liachovičienė, Albina Trečiokienė, Asta Kurekaitė, Juozas Vercinkevičius	